

Op weg naar een beschermd thuis

Handreiking Kantelingsproces beschermd wonen

Inhoudsopgave

Voorwoord 4

Inleiding: inzicht in de woonopgave 5

DEEL 1

1. Inclusieve samenleving 7

Erbij horen 7

Ussing: een stap verder dan inclusie 8

2. Alle levensdomeinen zijn belangrijk 9

Zachte landing in de wijk, het belang van een fijne leefomgeving 9

Waardevolle daginvulling gaat niet vanzelf 10

Inkomenszekerheid 11

Passende begeleiding 11

Wonen gaat over meer dan een dak 12

Gezamenlijke inspanning en grote behoedzaamheid zijn vereisten 13

3. Echte transformatie is een gezamenlijke opgave 14

Procesbegeleiding in meervoudige partijdigheid 15

Dinges: meervoudig partijdig projectleider 16

DEEL 2

4. De belangrijkste actoren 17

1. De opgave voor de persoon zelf en zijn familie en naasten 18

2. De opgave voor de zorgaanbieder 19

3. De opgave voor de woningcorporatie 19

4. De opgave voor de gemeente en sociaal wijkteam 20

5. De opgave voor de projectleider 20

Opstellen werkprincipes 21

5. Overzicht acties en actoren 22

Hoe werkt het? 22

Werkboek Bijlagen 30

Voorwoord

Van cliënt naar wijkbewoner; dat is de opgave rondom de Kanteling beschermd wonen. Daarmee krijgen mensen die gebruik maken van beschermd wonen een betere plek in de samenleving. Maar eenvoudig is dat niet.

Deze publicatie 'Op weg naar een beschermd thuis' is gebaseerd op de ervaringen uit de regio Meierij in Schijndel en 's-Hertogenbosch. In die regio is vanaf 2016 gewerkt aan de woonopgave als onderdeel van de Kanteling beschermd wonen.

Het proces heeft werkende weg vorm gekregen. Stap voor stap zijn de vragen opgelost, die de samenwerkende gemeenten, corporaties en zorgaanbieders daarbij tegenkwamen. Kunnen mensen een stap naar meer zelfstandigheid aan? Hebben we daar wel woningen voor beschikbaar? Hoe stel je een passende huurovereenkomst op? Wat betekent dat voor de inkomenssituatie en nog veel meer vragen kwamen aan bod. Af en toe klonk de wens naar een goed voorbeeld, een soort handboek. Dat vormde mede de aanleiding om de 'werkzame bestanddelen' uit het proces vast te leggen in deze handreiking.

Regio Meierij

De voorbeelden in deze handreiking zijn gebaseerd op de opgedane ervaringen en de lokale omstandigheden in de regio Meierij. In Schijndel en 's-Hertogenbosch koos men ervoor om te starten met de woonopgave, omdat deze het meest urgent was. Dagingvulling werd niet opgepakt omdat het aanpakken van beide leefgebieden tegelijk, voor de betrokken deelnemers, een te grote belasting zou vormen. Dat wil niet zeggen dat andere regio's eenzelfde volgorde moeten kiezen: een andere keuze is mogelijk.

Terugkijkend zien we dat het ons in De Meierij geholpen heeft om onze waarden te benoemen, brede betrokkenheid te organiseren, de tijd te nemen om elkaars taal te leren verstaan, de praktijk leidend te laten zijn, onzekerheid toe te laten en samen vertrouwen te bouwen.

Dank is verschuldigd aan professionals in Schijndel en 's Hertogenbosch, en kennisinstituut Movisie, voor hun medewerking aan de totstandkoming van deze publicatie. Speciale dank voor de drijvende krachten: Simone van Raak, projectleider maatschappelijke ontwikkeling bij woningcorporatie Zayaz, Saskia de Jonge en Jet van Versseveld, teamleider sociaal wijkteam en Denny van Boxtel, teammanager bij Reinier van Arkel. Bedankt voor jullie bijdrage in de regio én dat jullie je kennis willen delen met andere professionals die met deze thematiek aan de slag willen.

Ann Meijer

Projectleider Kanteling beschermd wonen regio 's Hertogenbosch (2016-2018)

Inleiding: inzicht in de woonopgave

In veel gemeenten zijn mensen bezig met de vernieuwing in de zorg voor mensen met psychische kwetsbaarheden. Veranderende visies op de geestelijke gezondheidszorg richten zich op herstel. *Herstellen doe je thuis*, is een belangrijk motto uit het rapport 'Over de Brug' van kenniscentrum Phrenos. Herstel van het persoonlijk functioneren, zodat iemand weet om te gaan met stemmingswisselingen, bijvoorbeeld. Maatschappelijk herstel, waardoor iemand weer (vrijwilligers)werk kan gaan doen en andere mensen ontmoet. En ook herstel van symptomen; met welke combinatie van gesprekken en medicijnen kan iemand minder last hebben van de stoornis?

Bij de vernieuwing naar herstelgerichte zorg zijn veel partijen nodig: zorgaanbieders, gemeenten, woningcorporaties, welzijnsorganisaties en wijkbewoners. Al deze betrokken partijen zoeken naar een manier om vanuit de eigen verantwoordelijkheid met elkaar aan deze opgave bij te dragen.

Complexe opgave

Specifiek binnen gemeenten wordt gezocht naar nieuwe wegen voor mensen die gebruik maken van beschermd wonen. Vooral voor mensen die al lang in een beschermde woonvorm wonen, is het een uiterst precare beweging. Vaak wonen er mensen die na jarenlange ellende eindelijk rust hebben gevonden, een veilige haven. Het creëren van een beter perspectief is dan een complexe opgave.

Vragen daarbij zijn o.a.:

- * Waarom doen we dit?
- * Wat komt erbij kijken om dit te organiseren?
- * Welke partijen spelen een actieve rol?
- * Wat is er nodig om goed samen te werken?
- * Hoe pakken we het proces aan?

Deze handreiking is bedoeld voor professionals, beleidsmakers en bestuurders van betrokken organisaties, die de woonopgave in de Kanteling beschermd wonen zorgvuldig willen vormgeven. Het biedt inzicht in de stappen die gezet moeten worden in een zorgvuldig proces. Het is een gids voor gemeenten die, samen met hun partners, de complexe veranderopgave willen aangaan. Die samen op pad gaan in een dynamische omgeving, vanuit een wens om tot verbetering te komen. Samen leren te doen wat werkt voor kwetsbare mensen die het (net) niet alleen redden: inwoners, huurders, wijkbewoners, cliënten én burens.

'Op weg naar een beschermd thuis' is geen blauwdruk dat blindelings uitgevoerd kan worden. Iedere situatie is nieuw, omdat de betrokken mensen en de omstandigheden anders zijn. Van alle actoren wordt verwacht dat ze hun hart laten spreken, hun intuïtie volgen en tegelijkertijd het doel voor ogen houden, proactief zijn en hun gezonde verstand gebruiken.

Leeswijzer

Deze handreiking bestaat uit twee delen:

DEEL 1 beschrijft waar het bij de inhoudelijke verandering over gaat: de inhoudelijke kaders en de complexiteit van het proces. In hoofdstuk 1 behandelen we de context van de Kanteling beschermd wonen. In hoofdstuk 2 gaan we in op de verschillende levensdomeinen die aandacht vragen als iemand met succes zelfstandig wil gaan wonen. Vervolgens kijken we in hoofdstuk 3 wat dat vraagt in de samenwerking van betrokken partijen en onder welke voorwaarden.

DEEL 2 biedt handvatten voor het werken aan de Kanteling. Hierin vereenvoudigen we de complexiteit van het proces. Eerst schetsen we de rol van de verschillende actoren in hoofdstuk 4. Zij tekenen ieder voor hun eigen deel. Tegelijk zijn ze ook verantwoordelijk voor het geheel. Hoofdstuk 5 bevat een schematisch overzicht van de benodigde processtappen. In het Werkboek hebben we allerlei praktische voorbeelden verzameld; van bijeenkomsten, een sociale kaart, een huurcontract met begeleidingsparagraaf, enz.

Inclusieve samenleving

Sinds de invoering van de Wmo, in 2015, zijn gemeenten verantwoordelijk voor het ondersteunen van inwoners met psychische kwetsbaarheden. Het bieden van beschermd wonen is een onderdeel van hun wettelijke taak. Beschermd wonen is bedoeld voor mensen die door hun beperkingen (tijdelijk) niet zelfstandig kunnen wonen. Dan denken we onder andere aan ernstige, en vaak ook aanhoudende, psychische aandoeningen en/of ernstige psychosociale problemen. Hierdoor ondervinden zij belemmeringen op verschillende levensdomeinen. Beschermd wonen biedt hen een 'gecontroleerde' woonomgeving. In die woonomgeving ligt de focus op veiligheid, bescherming, stabilisatie en herstel. Beschermd wonen voelt vaak als een veilige haven na een soms jarenlange zoektocht naar de juiste behandeling en begeleiding.

Erbij horen

Wonen in een 'beschermd wonen-huis' kan leiden tot isolatie en afzondering; tot een leven in een parallelle wereld. Of, zoals Martijn Kole, manager Lister academie en ervaringsdeskundige, het uitdrukt:

'Tijdens mijn studie aan de Wageningen Universiteit werd ik opgenomen vanwege schizofrenie en verdween ik in een andere wereld. Verloor vrienden, familie. Zij vonden het allemaal ingewikkeld. Ik werd vereenvoudigd tot psychiatrisch patiënt. En ging me ermee vereenzelvigen. Anderen kwamen daar niet binnen. En ik wilde anderen daar ook niet toelaten. Te pijnlijk, te weinig begrepen. Ik zag mezelf niet meer als burger. De samenleving, alles wat ik verloren was, ging verder. Ik trok me terug.'

Was ervan overtuigd dat ik geen relatie kon krijgen. Op advies van mijn behandelaars keek ik alleen naar de afgelopen en komende twee weken. Uit alle macht probeerde ik me aan te passen. Om maar stress te voorkomen en decompensatie te voorkomen. Een overdosis aan pijn, verlies, opname in een systeem: daardoor verander je. Dat je begeleiders hun achternaam niet geven, dat je niks zelf mag bepalen. Het is jullie tegen wij. Het is complete disempowerment; je hebt niks meer te zoeken in die samenleving. Dus teruggaan is moeilijk. Een huisje, wat kan ik daar mee? Ik hoor hier niet. Je voelt een existentiële leegte. Ik liep als een marsmannetje door de winkelstraat. Ik hoorde er niet meer bij.'

Isoleren is een onbedoeld en ongewenst bijeffect van een rustige, veilige plek. Dat besef heeft geleid tot een beweging die de nadruk legt op het 'erbij horen', op het belang van vermaatschappelijking van de ondersteuning en zorg voor kwetsbare mensen. De ontwikkelde toekomstvisie van de VNG-commissie Dannenberg op beschermd wonen zet die beweging centraal. In het rapport Van beschermd wonen naar een beschermd thuis stelt de VNG: *'Mensen met een psychische kwetsbaarheid maken deel uit van de samenleving. In de zorg staat centraal wat zij nodig hebben voor hun herstel en om zo goed mogelijk te kunnen deelnemen aan de maatschappij.'* Vanuit dit perspectief kiezen gemeenten voor het afbouwen van het aanbod van beschermd wonen in klassieke vormen van intramurale (*all inclusive*) voorzieningen. Ervoor in de plaats komen ambulante ondersteuning en lichtere woonvormen in wijken en dorpen. Dit transformatieproces wordt aangeduid met de Kanteling beschermd wonen.

Doel van de Kanteling beschermd wonen is een andere woon- en leefsituatie creëren. Een situatie met meerwaarde voor de huidige cliënten van beschermd wonen. Die meerwaarde bestaat uit meer zelfstandigheid, stimuleren van vaardigheden en het aangaan van verbinding met de (mensen in de) wijk. De Kanteling zet een verandering in van cliënt naar wijkbewoner.

Ussing: een stap verder dan inclusie

Van cliënt naar wijkbewoner, dat is makkelijker gezegd dan gedaan. Wat komt daarbij kijken? Alleen huisvesting regelen is niet voldoende. Het gaat ook om zinvolle daginvulling, om gezonde financiën (juist als er weinig is), om passende ondersteuning (die flexibel kan meebewegen) en om een prettige leefomgeving (met veiligheid voor betrokkenen én omwonenden). Eigenlijk gelden deze basisvoorwaarden voor iedereen. Daar past de filosofie van *Ussing*¹ bij. *Ussing* is een nieuwe denkwijze die zich baseert op gedeelde waarden over een samenleving waar je jezelf kunt zijn en erbij hoort.

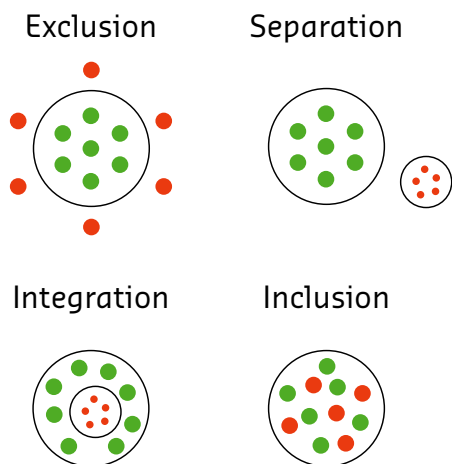
¹ Ussing is een creatie van auteur Ann Meijer

Othering en Ussing

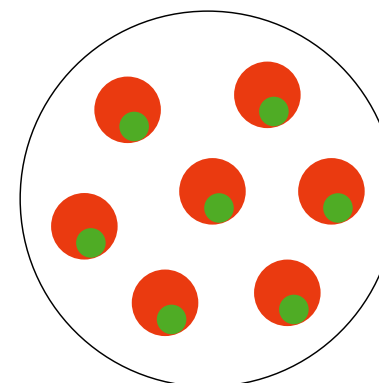
In de afgelopen decennia zijn we van uitsluiting, via separatie en integratie gegroeid naar het ideaalbeeld van de inclusieve samenleving. Een samenleving waaraan iedereen optimaal kan deelnemen, ongeacht leeftijd, culturele achtergrond, gender, talenten en beperkingen. Alle inwoners zijn daar met hun talenten en interesses in gelijke mate verantwoordelijk voor. Nu nog ondersteunen de groene bolletjes de 'wij', met de beste wil van de wereld de 'anderen', de rode bolletjes: de doelgroep. Dat zijn bijvoorbeeld mensen met afstand tot de arbeidsmarkt, mensen met een beperking, mensen met dementie of mensen met verhoogde psychische kwetsbaarheid. De anderen voor wie 'wij' willen zorgen, die 'wij' willen ondersteunen en begeleiden. We noemen dit ook wel *othering*, het maken van onderscheid tussen mensen op basis van een kwetsbaarheid. *Othering*² is als begrip ontwikkeld in onderzoek van Edward Said naar ons imperialisme als cultuur.

Ussing gaat een stap verder. Het gaat over de samensmelting van 'wij' en 'anderen'. Ieder groen bolletje is ook voor een deel een rood bolletje. Het gaat over een moeder met dementie, een neef met schizofrenie, een vriendin met haar dochter met Downsyndroom en over jezelf als je morgen in een diepe depressie zou glijden. Dat lot kan iedereen treffen. Immers, wie heeft er niet familie met een beperking? Het gaat niet om anderen, het gaat om jezelf. Daarbij is het essentieel dat het niet alleen over wederzijdse kwetsbaarheden gaat, maar dat het juist gaat over elkaars interesses en talenten. Ook in de ondersteuning. Idealiter is dat een gezamenlijke zoektocht naar de verbinding met elkaar. De essentie is hoe je samen dingen kunt ondernemen. Door op deze manier te werken, ontstaan er oplossingen die echt bij mensen passen en waar de betrokkenen blij van worden.

OTHERING

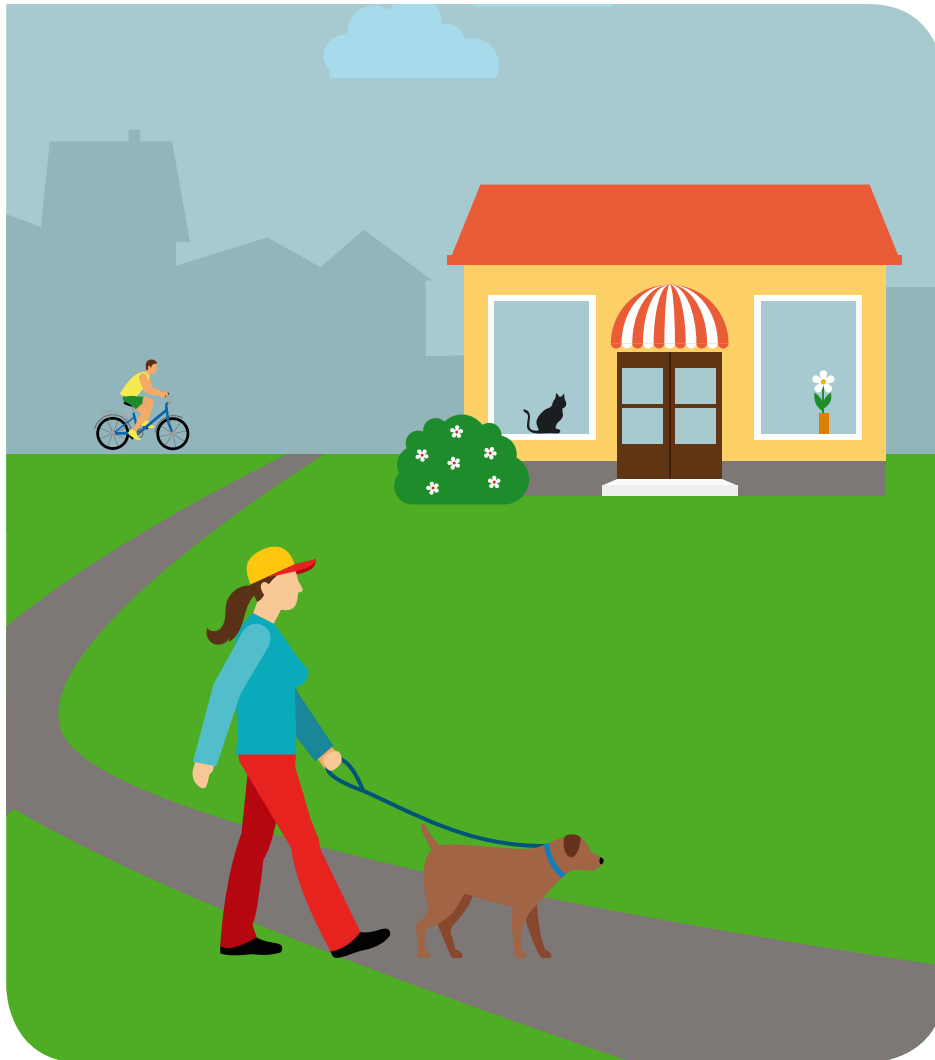
USSING

2 Afbeelding Othering uit rapport Dannenberg, uitgave VNG

Alle levensdomeinen zijn belangrijk

Het voorgaande hoofdstuk laat zien dat de Kanteling beschermd wonen om maatregelen vraagt in alle levensdomeinen. Thuis in de wijk wonen gaat om een totaalprogramma. Veel gemeenten scharen hun activiteiten voor mensen met psychische kwetsbaarheden onder de noemer Thuis in de Wijk. In de regio Meierij is het programma samengevat in Vijf Vuistregels:

- * Goed wonen, een fijn en veilig thuis
- * Waardevolle daginvulling, met werk en activiteiten
- * Goede ondersteuning die echt bij jou past
- * Gezonde financiën zonder onnodig gedoe
- * Fijne leefomgeving, voor en met iedereen

Samenwerkende professionals in de Kanteling beschermd wonen hebben op deze levensdomeinen werk te doen. We lopen de aspecten van daginvulling, financiën, begeleiding en leefomgeving kort langs en gaan in hoofdstuk 3 dieper in op de woonopgave.

Zachte landing in de wijk, het belang van een fijne leefomgeving

Als mensen gaan wonen in een wijk, is het heel belangrijk dat ze zich ook thuis kunnen voelen in hun omgeving. Dat is niet vanzelfsprekend. Een aanpak die daarbij helpt is 'kwartiermaken'. Kijk voor een uitleg van deze denkwijze de film 'Kwartiermaken' uit de serie Wmo gestript.

Welzijnsorganisaties bieden tal van ondersteuningsvormen om te werken aan het 'thuisvoelen' in een wijk.

Gerdien heeft het goed voor elkaar

Gerdien heeft een lange geschiedenis in de ggz. Van jongs af aan heeft zij veel instellingen van binnen gezien. Na een laatste opname in een beschermde woonvorm, kreeg ze de kans zelfstandig te gaan wonen met ambulante begeleiding. Ook al vond ze het eng, ze greep de kans met beide handen aan. En voelt zich 'zoveel meer mens'. Ze huurt van de woningcorporatie in haar geboorteplaats. Dat was belangrijk, want dan zijn haar vader en zus dicht in de buurt. Met haar vader heeft ze de woning ingericht naar haar eigen wens. Haar zus helpt haar met de financiën. De uitkering is niet ruim, maar als je goed oplet, kun je ervan rondkomen. Het is jammer dat Gerdien door haar psychische kwetsbaarheid haar Pabo-diploma net niet heeft gehaald. Haar talenten als leerkracht kan ze toch inzetten. Meerdere neefjes en nichtjes heeft ze door de schooltijd heen gelooft met huiswerkbegeleiding. Verder is ze voortdurend druk met haar vrijwilligerswerk als ervaringsdeskundige in de cliëntenraad van de zorgorganisatie. Werk heeft ze genoeg. Waardevol in het kader van zingeving! Om daar op een wat meer spiritueel niveau ook invulling aan te geven, is Gerdien actief binnen verschillende werkgroepen van de kerk. Niet dat alles van een leien dakje gaat. Ze tobt met haar eetverslaving en soms neemt ze te veel hooi op de vork. Dan is het fijn dat haar zus haar kan afremmen, of op tijd een week time-out kan organiseren. Gerdien heeft het goed voor elkaar, met huis, werk, inkomenszekerheid, flexibele ondersteuning en een hecht netwerk van familie en vrienden in de buurt.

We lichten er twee voorbeelden uit:

Veerkrachtdialoog

Vanuit de provincie Noord-Brabant wordt gewerkt aan de ontwikkeling van de methodiek Veerkrachtdialoog. Met behulp van een bordspel bedenken wijkbewoners uit o.a. Veghel, samen met andere belanghebbenden, ideeën en initiatieven voor de wijk. Als voorbereiding houdt de welzijnsorganisatie Ons Welzijn een enquête onder wijkbewoners. Kernvraag is welke onderwerpen zij belangrijk vinden. Dit levert 150 reacties op. Vervolgens komen dertig mensen naar de wijkbijeenkomst voor de Veerkrachtdialoog. Er ontstaat een levendige uitwisseling aan de hand van het bordspel, wat op een speelse manier richting geeft aan het gesprek. Via gestructureerde stappen bespreken de deelnemers wat hen bezighoudt. In Veghel 'spelen' de deelnemers in groepen van vijf het spel. Iedere groep bespreekt een inhoudelijk thema. De thema's zijn afkomstig uit de enquête. Deze werkwijze levert met relatief weinig deelnemers toch veel ideeën op. Het leidt tot mooie resultaten, nieuwe initiatieven en ideeën.

Buurtcirkels

Buurtcirkels is vanuit New York en Londen 'overgewaaid' naar Nederland. Een buurtcirkel bestaat uit acht tot twaalf kwetsbare buurtbewoners: zij vormen een sociaal netwerk waarin ze elkaar ondersteunen. Een vrijwilliger zorgt voor stimulans. Ook zorgt hij of zij voor aansluiting op bestaande infrastructuur in de buurt. Een professionele Buurtcirkelcoach helpt met de opstart, met het creëren van sociale samenhang en fungeert als vangnet bij problemen. Inmiddels zijn er ongeveer 60 cirkels in verschillende Nederlandse steden. Aan de cirkels nemen onder meer eenzame mensen, ouderen, doorstromers vanuit Beschermd Wonen en mensen met een licht verstandelijke beperking deel. In een Buurtcirkel zitten mensen met verschillende talenten, die zij voor hun Buurtcirkelgenoten kunnen inzetten. Het aanspreken op, en gebruikmaken van, elkaars talenten vergroot de eigenwaarde en het zelfvertrouwen van deelnemers. Door de Buurtcirkel ervaren de deelnemers dat zij gezien worden en dat ze waardering krijgen.

Snelle crisisinterventie

Behalve ondersteuning bij het contact leggen in een buurt, is het essentieel dat er eigenaarschap is als het misgaat. Als er signalen zijn dat er iets niet goed gaat met, als voorbeeld mevrouw Jansen op nummer 10, dan is er snel actie nodig om te voorkomen dat dit escaleert. Maar ook om de rust met de omwonenden te bewaren. Veel zorgaanbieders hebben harde (wettelijke) grenzen waar ze wel en waar ze niet 'van zijn'. Dat is voor die buurman die zich zorgen maakt niet relevant. Hij moet weten bij wie hij terecht kan met zijn vragen; hij wil hierin serieus genomen worden. Dat vraagt om begeleiding die zich ook richt op de omgeving. Professionals uit verschillende organisaties moeten zich de vraag stellen: als ik hier niks kan doen, wie dan wel? En vervolgens elkaar inschakelen. Deze werkwijze is (ook) voor de woningcorporatie een belangrijke voorwaarde om met een gerust hart mee te werken.

In veel gemeenten wordt gewerkt met een wijk-GGD 'er, een troubleshooter of een eropaf-team. Deze professionals maken het verschil door snel te schakelen en de juiste hulp in te zetten. Ook het werken met een crisiskaart kan daarbij voor de betrokkene behulpzaam zijn. Daarin beschrijft iemand zelf wat er gebeuren moet als hij/zij in crisis is. Zo houdt iemand zelf regie, ook als diegene tijdelijk de weg kwijt is.

Waardevolle daginvulling gaat niet vanzelf

Veel mensen die gebruik maken van beschermd wonen, vervelen zich. Er is binnen de gespecialiseerde zorg doorgaans geen volledige dagbesteding georganiseerd. Daarom ontstaan er veel initiatieven om de brug te slaan naar het aanbod van gewone activiteiten in de wijk. Als je de agenda van een lokale welzijnsorganisatie raadpleegt, is er vaak voor iedereen wel iets te doen of een activiteit kan worden geïnitieerd. Deelname gaat met vallen en opstaan. Mensen hebben vaak veel teleurstellingen ervaren in het contact met anderen. Daarom is zorgvuldige begeleiding nodig. Een begeleidster van een RIBW vertelt: *'Wij hebben van alles geleerd. We gaan met mensen mee naar wat zij leuk vinden.'*

Bijvoorbeeld line-dance, yoga, samen koken; ik heb overal aan meegedaan.' Een begeleider gaat net zolang met iemand mee, totdat hij of zij het alleen durft. Ze beginnen eerst samen aan een activiteit, daarna is de begeleider aanwezig als publiek en een volgende keer wordt iemand alleen gebracht en gehaald en uiteindelijk is het hopen dat iemand alleen de drempel over durft te stappen. Dit vraagt veel communicatie met organisaties in de wijk en over en weer kennis maken.

Ook hiervoor is samenwerking nodig. De beheerder van de woningcorporatie signaleert isolement en waarschuwt het buurtteam. De welzijnsorganisatie kan veel betekenen, maar heeft wel enige basiskennis nodig. Veel zorgorganisaties bieden de training Mental Health First Aid aan. Zodat iemand weet wat te verwachten, wat je wel en niet moet doen in de omgang met mensen met psychische kwetsbaarheden. Dit kan drempels verlagen en koudwatervrees wegnemen.

Het doen van (vrijwilligers)werk kan mensen vaak veel voldoening geven. De gemeente kan daar een waardevolle rol in spelen. Zo is een van de mensen die beschermd woont in Schijndel twee dagen per week bij het sociaal wijkteam om koffie en thee te verzorgen. Een particulier initiatief zoals een kringloopwinkel heeft diverse werkzaamheden en biedt aan veel mensen een werkplek. Wijk- of dorpsgenoten met een kleine beurs (en niet alleen zij) kunnen hier voor weinig geld spullen kopen. Deze krijgen dan weer een tweede leven wat bijdraagt aan duurzaamheid. Stichting De Arm in Utrecht biedt aan mensen in probleemsituaties werk, vrijwilligerswerk of stageplaatsen. Een succesvol voorbeeld van een professionele, sociale onderneming.

Inkomenszekerheid

De meeste mensen die gebruik maken van beschermd wonen, hebben geen riant inkomen. Hoewel er ook mensen zijn die voorheen een (goede) baan hadden, zijn veel mensen aangewezen op een uitkering. Bij de overgang van

intramuraal wonen naar zelfstandig wonen in de wijk, moet er altijd het nodige financieel geregeld worden. Van de lagere CAK-bijdrage tot het aanvragen van een (bijstand) uitkering. Vroegtijdig contact leggen met de (regionale) sociale dienst is belangrijk voor het krijgen van werk en inkomen. Zij kennen de regelingen en hebben meer en meer ervaring met mensen die wat extra ondersteuning nodig hebben in het vinden van werk en het krijgen van een inkomen. Werkbedrijven kennen mogelijkheden van (beschut) werk en kunnen daarin begeleiding bieden. Het is belangrijk als zorgorganisatie om daarmee contact te zoeken.

Door over en weer kennis uit te wisselen, kunnen partijen elkaar versterken. Van sociaal wijkteams wordt verwacht dat zij niet alleen gericht zijn op zorg en ondersteuning, maar ook op vraagstukken van armoede, schulden en inkomen. Zij hoeven niet zelf over specialistische kennis te beschikken, maar zij moeten wel de wegen kennen naar de juiste ondersteuning. In veel gemeenten zijn Sociaal Raadslieden, Eerste Hulp bij Geldzaken, budgetmaatjes en administratieve hulpverlening te vinden.

Passende begeleiding

Voor zorgaanbieders verandert de wereld razendsnel. Van hen verwacht men nieuwe methodieken, gericht op herstellen in de wijk. Denk aan Nieuwe GGZ, ACT, RACT en FACT. Ook zijn nieuwe allianties nodig om een aansluitend en afgestemd ondersteuningsaanbod te bieden. Zo werken teams van ambulante begeleiders nauw samen met FACTteams in een gebiedsgerichte aanpak. Ook de bekostiging wordt gecompliceerder. Zorg vanuit de ziektekostenverzekering en ondersteuning vanuit de gemeente vullen elkaar aan. Zeker voor mensen met een psychische kwetsbaarheid is het beter om in hun eigen omgeving, zo laagdrempelig mogelijk, geholpen te worden. Laagdrempelige steun draagt op langere termijn bij aan de betaalbaarheid van de zorg. Verschuiving van financiering naar vroegtijdig preventief handelen, kan escalatie van (menselijke) ellende en (maatschappelijke) kosten voorkomen. Daarom is samenwerking tussen gemeente en ziektekostenverzekeraar een onomkeerbare beweging.

Structureel en systematisch samenwerken met betrokkenen en ervaringsdeskundigen is niet meer weg te denken. Dat zien we aan talloze voorbeelden: Peersupported Open Dialogue levert mooie resultaten, familie coaching ondersteunt de zwaarbelaste mantelzorgers en er zijn opleidingen die cliënten en familie tot experts opleiden. In de behandeling en begeleiding staat de input van het cliëntperspectief centraal. Triadisch werken vraagt behandelaar, cliënt en betrokkene om zich te realiseren dat zij ook in de schoenen van de ander hadden kunnen staan.

Wonen gaat over meer dan een dak

Tot slot komen we bij de huisvestingsopgave. Veel mensen doen een beroep op woningcorporaties. Niet alleen de mensen vanuit beschermd wonen, maar ook mensen die doorstromen uit de maatschappelijke opvang. Daarnaast zijn er ook andere doelgroepen die aangewezen zijn op de sociale huursector. Denk aan statushouders, mensen met een beperking, senioren die langer thuis blijven wonen, mensen met een verstandelijke beperking. Al met al resulteert dat, in de meeste gemeenten, in een overvraagde woningmarkt.

Hoewel het niet eenvoudig is om een nauwkeurige opgave te geven, worden er wel onderbouwde aannames gedaan. In een stad als 's Hertogenbosch – met 150.000 inwoners – gaat het om zo'n 200 woningen per jaar, alleen voor de uitstroom uit beschermd wonen en de doorstroom uit de opvang. Dit terwijl er jaarlijks 1600 mutaties zijn. In Amsterdam wordt 30 procent van de sociale sector beschikbaar gehouden voor de gezamenlijke bijzondere doelgroepen. Behalve de kwantitatieve opgave in woningaanbod speelt nog iets anders. Vanwege het passend toewijzen, komen mensen met een minimuminkomen alleen nog in aanmerking voor de goedkoopste huurwoningen. Daardoor wonen veel mensen met een zorgvraag bij elkaar in de buurt. Dat vraagt – waar mogelijk – om een goede spreiding; anders raken wijken overbelast. Bovendien is de inclusieve samenleving gebaat bij diversiteit in de woonomgeving. Dit versterkt de kracht van en sociale cohesie in een buurt.

Niettemin zijn woningcorporaties zich zeer bewust van hun sociale doelstelling en werken mee aan de huisvesting van de meest kansarme mensen. Daarbij hebben ze baat bij een gedragen woonprofiel. Een overzicht waarin de direct-betrokken partijen benoemen wat de woonwensen zijn en welke ondersteuning er nodig is om goed te kunnen wonen. Met een woonprofiel wordt gezocht naar een duurzame huisvestingsoplossing. Dat heeft echt kans van slagen wanneer iemand (weer) zelfstandig gaat wonen. In de gemeente 's Hertogenbosch is daartoe een overzichtelijk gesprek Kompas opgesteld. Thema's hierbij zijn:

- * huurderschap: huur betalen, huis onderhouden, contact met buurt en omgeving
- * zorgarrangement: begeleiding/zorg, daginvulling, crisis, alternatief als het niet lukt
- * contactgegevens: bereikbaarheid hulpverlening - ook buiten kantooruren, delen van gegevens over het wonen, evaluatie

De analyse van de informatie die hiermee verzameld wordt, leidt tot een (tijdelijke) huurovereenkomst op maat, met – waar nodig – randvoorwaarden en procesafspraken.

Gezamenlijke inspanning en grote behoedzaamheid zijn vereisten

Het proces voor mensen die uitstromen uit beschermd wonen vraagt om samenwerking tussen veel partijen. Primair betrokken zijn de woningcorporatie, de welzijns- en zorgaanbieder(s) en de gemeente. Binnen de gemeente zijn betrokken de mensen van de Wmo (beleid), wijkteams (regie en beschikkingen), werk en inkomen (participatie en inkomen), wijkmanagement en collectieve (wijk)voorzieningen. Om dit samen voor elkaar te krijgen, is een complexe opgave; er moet commitment zijn, de wil om over de eigen grenzen heen te kijken en creatieve oplossingen te vinden die aansluiten bij de individuele behoefte van een inwoner.

Anne heeft 25 jaar in beschermd wonen gewoond en woont nu zelfstandig. In één huis met Lies. Samen kunnen ze heel goed met elkaar opschieten. Ze zijn vriendinnen, maar geen stel. Anne is heel blij dat ze de stap gezet heeft, hoewel zij in het begin eigenlijk niet goed durfde. Nu gaat ze 'voor geen geld terug', zoals ze het zelf zegt.

Gerdien wilde graag haar eigen huis omdat ze het zat was steeds alles te moeten overleggen. Over welk tv-programma, over het eten, over alles eigenlijk. Nu kan ze haar eigen keuzes maken en beslissingen nemen en dat voelt heel goed. Het ging weliswaar heel erg vlug en dat was eng, maar alles is wel goed gekomen. Zij raadt mensen in beschermd wonen aan: 'Wees gerust. Het zal echt nog wel een tijdje onduidelijk blijven, maar vertrouw erop dat je de ondersteuning houdt die je nodig hebt en dat je altijd een dak boven je hoofd hebt. Ze zetten je er heus niet uit!'

De opgave is des te gevoeliger, omdat er voor de betrokken inwoner veel op het spel staat. Zijn kwetsbare evenwicht kan snel verstoord worden. Om resultaat te boeken, zijn een aantal noties wezenlijk. Wees ervan bewust dat ingrijpende veranderingen stress veroorzaken. Veranderingen dienen dus heel zorgvuldig voorbereid te worden en precies aan te sluiten bij de persoon. Er moet ruimte zijn voor kansen voor cliënten beschermd wonen enerzijds en rekenschap van hun kwetsbaarheid anderzijds. Dus vormgeven op individuele maat in het tempo dat iemand aankan. Dwang is fnuikend, maar enige drang kan juist stimulerend werken.

Echte transformatie is een gezamenlijke opgave

Aansluiten op de behoefte van mensen met psychische kwetsbaarheden vraagt om een netwerksamenwerking. Het vizier voortdurend gericht op de centrale persoon: de inwoner, huurder, cliënt. In een succesvolle aanpak spelen woningcorporaties, zorg- en welzijnsaanbieders en gemeenten ieder hun eigen rol en nemen gezamenlijk verantwoordelijkheid. Dat gaat niet vanzelf, maar vraagt tijd en inspanning, veiligheid en vertrouwen en respect voor elkaars perspectief. Of je woonconsulent, wijkteamlid, ambulante begeleider of maatschappelijk werker bent, tijdens de opleiding leer je met een bepaalde bril naar de werkelijkheid te kijken. Iedere bril geeft een soort van vertekening. Professionals moeten bereid zijn om ook door de bril van een ander naar mensen te kijken want er is veel van elkaar te leren. Erken elkaars expertise, elkaars perspectief, en luister open naar elkaar: over en weer.

Gezamenlijke verantwoordelijkheid is nodig om de, soms taaie, strijd te leveren tegen verkokerde systemen, groeiende kosten en weerstand uit de buurt. Om buurten en wijken leefbaar te houden, te werken aan een inclusieve samenleving, aandacht te hebben voor de wijkbewoners en inwoners de kans te bieden echt te participeren, zijn verbindingen nodig van burgers, ervaringsdeskundigen en professionals uit wonen, zorg en welzijn. Samen werken ze als vangnet voor mensen die het (nét) niet alleen redden. Daar ligt een procesmatige opgave om partijen bij elkaar te brengen, vanuit de praktijk te zoeken naar de kantelpunten, kansen te benutten en belemmeringen weg te nemen. Dat vraagt een nieuwe vorm van (netwerk)leiderschap.

Over (netwerk)samenwerking is veel literatuur beschikbaar. Speciaal gericht op de procesmatige opgave, verscheen bij Platform 31 de Handreiking voor kansrijk samenwerken. Daarin staan instrumenten en concrete stappen voor het organiseren van samenwerking.

Procesbegeleiding in meervoudige partijdigheid

Verandering, vernieuwing, transitie en transformatie zijn dé sleutelwoorden in het sociaal domein. Ook in de Kanteling beschermd wonen. In het beleid hebben deze begrippen bijna altijd een positieve klank. Verandering en vernieuwing staan voor verbetering. Maar zo gemakkelijk als deze begrippen op papier worden gezet of in de politiek worden uitgesproken, zo moeilijk blijken ze in de praktijk te realiseren. Dit heeft alles te maken met de geschiedenis en cultuur van sectoren en beleidsvelden, van organisaties en personen. VU-onderzoek noemt dit 'pad-afhankelijkheid.' Dit geeft aan dat regels, normen en praktijken zo zijn ingesleten dat het heel moeilijk is om van deze gebaande paden af te wijken.

Maar stapje voor stapje kan het wel. Met de hulp van sleutelfiguren: mensen die durven én kunnen afwijken van het normale. Onderzoek geeft aan dat het om bijzondere mensen gaat, ook wel beschreven als institutionele *entrepreneur* (DiMaggio, 1988 uit: *Interest and agency in institutional theory*, Zucker, ed.). Dit zijn ondernemende personen die vooroplopen bij het veranderen van de ingesleten werkelijkheid. Het gaat hierbij niet alleen om grote vernieuwers, maar ook om vele kleine entrepreneurs. Zij realiseren doorbraken in bedrijven, gemeenschappen en organisaties. Daarmee dragen ze gezamenlijk bij aan grote maatschappelijke veranderingen. In de literatuur komen we diverse benamingen tegen voor de institutionele entrepreneur, zoals de *orchestrator*, de *best person*, de netwerklieder, de tussenfunctie of de verbindende professional. In bovengenoemd VU-onderzoek wordt zij de 'Dinges' genoemd; kampioen van het hedendaagse netwerken (Bosselaar, 2018). In deze handreiking spreken we van de projectleider.

Onderzoekers constateren dat de van bovenaf stuurbare en maakbare samenleving steeds meer een idee is uit het verleden. Tegenwoordig zijn er uiteenlopende ontwikkelingen die traditionele sturing onmogelijk maken. Denk aan de vloeibaarheid van de arbeidsmarkt en van de wereldorde, waar globale ontwikkelingen voortdurend op elkaar inwerken. Of aan de maatschappelijke orde waar talrijke sociale en digitale netwerken de plaats innemen van traditionele instituties.

In zo'n wereld is effectief handelend optreden moeilijk. Het is zelfs niet altijd duidelijk *wie* zou moeten handelen als zich problemen voordoen. Voor organisaties die gewend zijn de regie te voeren - vooral overheden - is het zoeken naar een nieuwe, meer bescheiden rol. Daarbij moet veelal met anderen naar oplossingen gezocht worden: werken met en in netwerken. Dat is niet eenvoudig.

Voor het oplossen van problemen is allereerst kennis nodig. Ontbreekt deze kennis, dan is de onzekerheid groter of een gekozen oplossing gaat werken. Is de kennis wel in huis dan nog gaan ontwikkelingen heel snel. Beleidsmakers en -uitvoerders kiezen daarom op basis van de beschikbare kennis niet de enig juiste, maar de *meest waarschijnlijke* oplossing. Of beter gezegd: zij proberen deze uit door het creëren van interactie met betrokkenen. Het is een kwestie van balanceren tussen ruimte geven aan je eigen en andermans deskundigheid. Op een bepaald moment neem je dan genoegen met het behaalde resultaat, ook al is dat in jouw ogen nog niet optimaal. Wat het eigenlijk nooit zal zijn omdat iedere betrokken partij zijn eigen werkelijkheid en belangen heeft.

De aanpak van problemen, in deze tijd, is dus niet langer het zoeken naar dé oplossing voor hét probleem. Het is het voortdurend in overleg zoeken naar de, voor dit moment, meest waarschijnlijke en best passende aanpak van wat deelnemers aan een samenwerkingsverband of netwerk als een probleem beoordelen. Passen we dit denken toe op de Kanteling beschermd wonen dan gaat het vooral om met elkaar het leven vorm te geven. Daarbij ligt de focus niet zozeer op het oplossen van problemen, maar meer op de individuele zoektocht naar een passende en fijne woonplek.

Dinges: meervoudig partijdig projectleider

Een meervoudig partijdig projectleider (procesbegeleider of Dinges) is nodig om de ideeën van alle deelnemende partijen op te halen. De projectleider maakt een analyse van het probleem of de onderliggende behoefte en van de eisen en zorgen die de partijen hebben. Ze gaat op zoek naar de onderliggende waarden en de gezamenlijk gevoelde urgentie, waarin de vraag van de inwoner centraal staat en leidend is. Van daaruit formuleert de projectleider een mogelijke oplossingsrichting. Op dit punt kan zij geen neutrale procesbegeleider zijn, maar vertrekt vanuit haar eigen visie op mensen in kwetsbare posities. De projectleider gaat na of de mogelijke oplossing past bij de behoefte van de persoon om wie het gaat. Ze controleert dan of die haalbaar is, gezien de eisen en zorgen van de betrokkenen.

Meebewegen

Het werken aan het oplossen van maatschappelijke problemen is een vorm van 'slim meebewegen'. Praktijken en concrete situaties vormen het uitgangspunt. Stapje voor stapje werken de partijen met elkaar de opgave uit. De partijen ontdekken, werkende weg, wat goede stappen zijn. Deze werkwijze is niet standaard en daarmee onzeker: vooraf kun je niet aangeven wanneer en waar je precies uitkomt. 'Niet standaard' betekent geen vaste werkzaamheden, geen vaste werkwijzen en geen vaste werktijden. Oftewel flexibiliteit en regelvrijheid zijn belangrijke kenmerken van het werk van de Dinges. Dat vraagt om organisatievermogen enerzijds en anderzijds is het nodig om met onregelmatigheid om te willen gaan.

In het VU-onderzoek blijkt flexibiliteit bij alle 'Dingesen' gepaard te gaan met een grote betrokkenheid met het werk wat ze doen. De Dinges investeert dus veel in het proces, zoals ook nodig is bij de Kanteling beschermd wonen. Dat kan door er energie in te steken, mensen mee te nemen, hen te enthousiasmeren en inspireren met voorbeelden van elders. Maar ook door samen de uitwerking vorm te geven en ieders deskundigheid daarin te betrekken en te

balanceren. Andere belangrijke elementen zijn het in evenwicht brengen van de politieke ambitie met de praktische haalbaarheid. Het evenwicht tussen de bescherming die je mensen wilt bieden en de risicovollere stappen die nodig zijn voor vooruitgang. En het evenwicht tussen de belangen van de individuele bewoner met de omringende wijkbewoners enzovoorts.

De belangrijkste succesfactor is dat mensen in veranderingsprocessen de tijd nemen. Tijd om voortdurend de persoon om wie het gaat (inwoner, cliënt, huurder) als vertrekpunt te nemen. Tijd om elkaars (sector)taal te leren verstaan, elkaars belangen en perspectieven te ontdekken. Met dat laatste wordt er gebouwd aan vertrouwen.

Onderzoeker Bosselaar vat het als volgt samen: de Dinges is nooit neutraal omdat

- * Ze weet dat ze het niet alleen kan en dus altijd samenwerking nodig heeft;
- * Ze vanuit een zeer sterke passie werkt voor de zaak waar zij voor staat;
- * Ze een duidelijke analyse heeft van het probleem en een visie op de oplossing.

Het organisch ontwikkelen vraagt om een leider die vanuit uitgebreide eigen ervaring om kan gaan met wanorde in nieuwe samenwerkingsvormen. De Dinges (projectleider) houdt van het puzzelen en netwerken en is niet perfectionistisch. Ze brengt mensen bij elkaar, werkt aan wederzijds perspectiefbegrip en bevordert zo de dialoog. Ze probeert mensen begrip te laten krijgen voor de belangen van de ander. Daarbij is het 'vertalen' van posities en opvattingen een belangrijk aspect van haar werk.

Bij complexe veranderprocessen is het verstandig om voor de procesbegeleiding op zoek te gaan naar de Dinges.

De belangrijkste actoren

In de woonopgave onderscheiden we vijf actoren, dan wel hoofdrolspelers. Allereerst gaat het om de cliënten, hun familie en naasten. In dit proces willen we laten zien hoe de cliënten hun rol (in het huidige paradigma) achter zich laten door zelf de regie te nemen, te krijgen en te behouden. Daarom wordt er in dit schema toch de term cliënt gebruikt terwijl dit geen recht doet aan de mensen om wie het gaat. Verder gaat het om de zorgaanbieders, de woningcorporatie, de gemeente (in dit geval het sociaal wijkteam) en de projectleider (de Dinges). In dit hoofdstuk beschrijven we de rollen en de verantwoordelijkheden.

Bij de start van een Kantelingsproces, is het van belang dat iedereen, vanuit ieders eigen perspectief, zijn of haar rol in het geheel benoemt. Naast het gemeenschappelijk doel, houdt iedere partij ook de eigen positie en belangen goed voor ogen. Tegelijkertijd betekent samenwerken wederzijdse afhankelijkheid en samen verantwoordelijk zijn voor het geheel. Daarbij is het een bewuste keuze dat de persoon, de inwoner, centraal staat en de regie heeft over het eigen traject.

In de loop van het proces, wanneer er een sfeer van openheid en veiligheid is, wordt begrip voor elkaars taak en het wederzijdse vertrouwen groter. Een voorwaarde voor dat vertrouwen is elkaar ontmoeten en leren kennen. Oprechte aandacht hebben voor elkaar, voor wederzijdse verwachtingen, wensen en kaders. Wederkerigheid krijgt vorm door elkaar iets te gunnen en de ander te willen bijstaan als het moeilijk wordt. In de basis weet iedereen dat de klus alleen samen geklaard kan worden. Daarvoor is uitwisseling nodig: elkaar informeren en op elkaar afstemmen. Uiteindelijk resulteert dat samenspel in een leer- en ontwikkelingsproces.

De diverse actoren hebben verschillende posities in het kantelingsproces. In de volgende paragrafen beschrijven we de actoren en hun rol. Ten eerste de mensen zelf en hun familie en naasten. Vervolgens de zorgaanbieders, de woningcorporatie, de gemeente (het sociaal wijkteam) en de projectleider (Dinges). Er is bewust voor deze volgorde gekozen, omdat dit duidelijk maakt welke rol iedere actor binnen het veranderingsproces heeft.

Onmisbare schakels

Behalve direct-betrokken stakeholders, spelen er meer partijen een rol om mensen de kans te bieden zich te ontwikkelen van cliënt naar wijkbewoner. Maatschappelijke organisaties zoals de welzijnsorganisatie, maatschappelijk werk, vrijwilligersorganisaties en kerken. De eerstelijnszorg (huisarts, POH, wijkverpleegkundige), maar ook de ondersteuning van ervaringsdeskundigen aan mensen met kwetsbaarheden (en hun begeleiders) is zeer waardevol in het veranderingsproces. Al deze partijen worden nauw betrokken in het proces. En ondanks dat ze niet in de *lead* zijn en niet de eerstverantwoordelijke, zijn zij onmisbaar in het realiseren van het uiteindelijke doel.

1. De opgave voor de persoon zelf en zijn familie en naasten

Nu de gemeenten verantwoordelijk zijn voor de ondersteuning vanuit beschermd wonen, wordt er gekeken waar het beter kan. Er gaan daarom dingen veranderen voor mensen die in een beschermde woonvorm wonen. Voor mensen die jarenlang gewend zijn aan een vorm van zorg, kan dit moeilijk lijken. Veel mensen houden het liefst vast aan het bekende. Toch schetst de commissie Dannenberg een perspectiefvoller beeld voor mensen die gebruik maken van beschermd wonen. De nieuwe plannen zijn opgesteld samen met de mensen zelf, hun familie en naasten, ervaringsdeskundigen en betaalde professionals. Door de veranderingen kunnen mensen meer deelnemen aan het gewone leven, net als anderen. Zij zijn zelfstandiger en meer baas over het eigen leven. Met behoud van ondersteuning waar dat nodig is. Er wordt ook gekeken hoe die ondersteuning eventueel anders kan. Niet alles hoeft door gespecialiseerde ggz-professionals gedaan te worden. Er is sprake van een proces van cliënt naar wijkbewoner.

Niemand wordt gedwongen te verhuizen of in te stemmen met een beschikking beschermd wonen. Thuis als hij nog een overgangsrecht heeft op de huidige beschikking beschermd wonen. Het is belangrijk dat cliënten en hun naasten zich dat goed realiseren. De vraag aan cliënten, familie en naasten is om open te staan voor verandering, voor verbetering, en om mee te denken en te doen. Het gaat namelijk primair om hun leven en zij weten vaak goed welke oplossing meerwaarde kan opleveren. Het uitgangspunt is te kijken naar wat iemand wel kan als hij gesteund en gestimuleerd wordt en daar zijn al mooie voorbeelden van.

2. De opgave voor de zorgaanbieder

De zorgaanbieder moet bij de begeleiding werken vanuit eigen regie, herstelgericht werken en wijkgericht netwerken. Wat niet overal het geval is. Daarnaast is ook oriëntatie op de samenleving van belang. Een goed credo zou zijn: gewoon waar mogelijk, speciaal waar nodig. Idealiter komt de begeleiding naar iemand toe in zijn eigen sociale (huis) omgeving en niet andersom dat iemand naar de zorgaanbieder gaat. Eigen regie vraagt om vertrouwen in mensen. Daarbij staan hun kansen en mogelijkheden voorop, zonder kwetsbaarheden en beperkingen over het hoofd te zien. Dat vraagt een paradigmashift: een grote cultuuromslag voor de gehele zorgorganisatie. Een verandering van deze orde kost inspanning van alle betrokkenen. Woonbegeleiders hebben scholing en coaching *on the job* nodig. Inzet van ervaringsdeskundigen enerzijds en nauwe (triadische) samenwerking met familie en naasten anderzijds kan dit proces stimuleren.

Voor mensen in beschermd wonen is constante (24/7) bereikbaarheid noodzakelijk. Wanneer wonen en zorg gescheiden zijn, is dit des te belangrijker. Dat geldt zeker in geval van crisis of escalatie. De zorgaanbieder heeft in deze fase een belangrijk signalerende rol. Bij de overgang van beschermd wonen naar beschermd wonen Thuis (of individuele begeleiding) blijft de huidige zorgaanbieder verantwoordelijk voor de (coördinatie van) zorg en ondersteuning. Wel kan de zorgaanbieder delen van de zorg door anderen laten uitvoeren zoals thuiszorg, huishoudelijke hulp en/of zinvolle daginvulling.

Extra aandacht in de begeleiding is nodig voor het thema goed huurderschap. Het gaat hier om het vormgeven van een fijne woonplek, met de bijbehorende verantwoordelijkheden. Deze insteek motiveert mensen om aan woonvaardigheden te werken: op tijd huur betalen, verantwoordelijk zijn voor een schoon huis, het huishouden voeren, rekening houden met omwonenden. Daarnaast bieden een crisiskaart en signaleringsplan ondersteuning voor het vangnet. Behalve wo-

nen is daginvulling minstens even belangrijk voor een zachte landing in de wijk. De zorgaanbieder kan de weg wijzen naar algemene wijkvoorzieningen, zoals welzijn, vrijwilligersorganisaties en misschien ook wel werkbedrijven.

3. De opgave voor de woningcorporatie

Veel mensen wonen, voorafgaand aan de kanteling, in een woning van een woningcorporatie, gehuurd door de zorgaanbieder. Door het scheiden van wonen en zorg worden de mensen rechtstreeks huurder. Dat doet een nieuw beroep op woningcorporaties. Sommigen hebben hierop actief beleid geformuleerd. Voor anderen roept dit vragen op: is het vastgoed geschikt voor zelfstandige verhuur, zijn er bijzondere huurcontracten nodig en hoe is de begeleiding gegarandeerd?

Kamerverhuur is vaak nieuw. Daar komen veel onderwerpen bij kijken die geregeld moeten worden:

- * omgaan met verhuizingen en nieuwe bewoners
- * inschrijvingsduur
- * komt iedereen in aanmerking?
- * kan er gewerkt worden met voorkeur voor cliënten van een zorgaanbieder?
- * bepalen huurprijs voor kamerbewoning
- * rekening houden met passend toewijzen
- * benodigde vergunning voor kamerverhuur
- * bepalen noodzaak en mogelijkheden van huurtoeslag.

Als huisvesting niet passend is, ontstaat de vraag naar alternatieven:

- * omgaan met de woningtoewijzing
- * urgentie; is er voldoende aanbod beschikbaar
- * (vervangende) nieuwbouw
- * mogelijke ombouw zorgvastgoed.

De woningcorporatie geeft samen met de huurder vorm aan een passende woonplek en een fijne woonomgeving. Ieder heeft een eigen verantwoordelijkheid. Woningcorporaties hebben dus ook zorg omtrent overlast van omwonenden. Wat zeer ingrijpend kan zijn. Omdat de huurbescherming heel goed geregeld is, zijn voldoende woonvaardigheden van groot belang. Daarnaast is de samenwerking in de buurt belangrijk. Er moeten afspraken gemaakt worden over wie het voortouw neemt. Er zijn korte lijntjes nodig tussen de zorgaanbieder, het wijkteam, politie, daginvulling en de GG&GD. En er zijn concrete afspraken nodig wanneer er ingegrepen moet worden. Een thema dat voor corporaties, zorgaanbieders en de gemeente samen een apart onderwerp van beleidsontwikkeling vormt.

4. De opgave voor de gemeente en sociaal wijkteam

Het sociaal wijkteam is verantwoordelijk voor het afgeven van de beschikking beschermd wonen Thuis. Zij voert daarvoor een keukentafelgesprek met iemand die ondersteuning nodig heeft. De uitkomst is een inschatting van de persoonlijke wensen, ambities en mogelijkheden om stappen te zetten naar meer zelfstandigheid. Ook wordt het belang van de Kanteling toegelicht vanuit het perspectief van de inwoner. In het plan van aanpak, dat samen met de persoon en zijn naasten wordt opgesteld, worden op alle leefgebieden concrete inhoudelijke doelen geformuleerd. Dit vormt de basis voor de kwaliteit van de te bieden zorg. Het sociaal wijkteam kijkt met de cliënt ook buiten de gebaande paden; daarbij is het tempo dat bij de individuele persoon past leidend. Om te bepalen of de doelen haalbaar zijn, evalueert het sociaal wijkteam de geleverde ondersteuning en zorg regelmatig met de cliënt en zijn naasten. Vaak gebeurt dit samen met de zorgaanbieder. De uitkeringsinstantie van de gemeente zorgt voor een soepel toekenningsproces voor een uitkering. Waar nodig wordt schuldhulpverlening ingezet en actief de weg gewezen naar voorzieningen voor mensen die rondkomen van het sociaal minimum. Hiervoor is het van belang dat de gemeente toegankelijkheid creëert, bijvoorbeeld door een aanspreekpunt te benoemen.

De gemeente heeft een meervoudige rol: de *triple P*. Publiek (hoeder van het belang van haar inwoners), privaat (inkoper en opdrachtgever van zorg- en welzijnsdiensten) en partner (als medeleverancier van diensten aan inwoners). Dit vraagt van zowel interne ambtenaren als externe stakeholders steeds een duidelijke positionering. Het is voor de samenwerkende organisaties van belang om te weten of hier de hoedende overheid, de opdrachtgever of de partner spreekt.

5. De opgave voor de projectleider

In de ontwikkeling van een samenwerkingsnetwerk is het van belang dat een onafhankelijk, meervoudig partijdig projectleider het proces begeleidt. De projectleider stuurt op voortgang en visie. Zij leidt zo nodig lokale werkgroepen en vergaderingen vanuit de uitgangspunten van integraal kijken, verbinding, concreet maken en randvoorwaarden creëren. De acties en de uitvoering liggen bij alle partijen. Die stellen per organisatie en per zorglocatie een projecteigenaar (kartrekker) beschikbaar. De projecteigenaar vormt intern het centrale aanspreekpunt. Hij of zij verdeelt de acties in de eigen organisatie en bewaakt deze. Omdat er met veel verschillende mensen gewerkt wordt, is er bij aanvang een heldere taakverdeling nodig. De projecteigenaren van zorgaanbieder, corporatie en sociaal wijkteam vormen samen de lokale kerngroep Kanteling. Zij leggen contact met andere partijen die bijdragen aan het proces, zoals buurtwerkers. De projectleider stuurt actief op alle acties en bewaakt de algehele voortgang van alle lopende kerngroepen.

In de eerste fase structureert de projectleider het proces en legt de gang van zaken vast in een draaiboek. Naarmate de samenwerking langer loopt en meer vertrouwd is, kan er gekeken worden naar de borging van de rol van integraal projectleider bij iemand uit de lokale organisaties. Dit zal bij voorkeur bij de zorgaanbieder zijn, die de grootste verantwoordelijkheid voor de transformatie draagt.

Opstellen werkprincipes

Voordat de partijen met elkaar van start gaan, is het nodig om stil te staan bij de leidende principes. Alle partijen moeten die principes onderschrijven. Dat legt de basis om de samenwerking van de grond te krijgen. Wordt er in overleg niet makkelijk overeenstemming bereikt, dan helpen de werkprincipes om de discussie te focussen. In de regio rond 's-Hertogenbosch zijn die leidende principes vastgelegd in Vijf Vuistregels. Daarin zijn beloften aan bewoners geformuleerd, die de basis vormen voor werkafspraken tussen de organisaties. En een aantal werkprincipes die leidend zijn. Enkele voorbeelden van werkprincipes zijn:

* **Ondersteuning:**

- Eigen en gezamenlijke verantwoordelijkheid
- Keuzevrijheid en wederkerigheid zijn vanzelfsprekend
- De inwoner heeft de regie
- Gelijkwaardigheid en autonomie
- Aandacht en betrokkenheid
- Vertrouwen geven en betrouwbaar zijn
- Normaliseren en uitgaan van de mogelijkheden

* **Procesmatig:**

- Ruimte voor professionele afwegingen en beslissingen
- Maatwerk en flexibiliteit
- Doen wat nodig is
- Eenvoudig systeem en integrale aanpak toegankelijkheid
- Beperkte registratie
- Zo min mogelijk doorverwijzing

* **Op wijkniveau:**

- In contact met omwonenden, sociaal netwerk, naastbetrokkenen
- Wederkerigheid als basis voor de inclusieve samenleving
- Van betekenis zijn
- Deskundigheid naastbetrokkenen integreren in de aanpak
- Bestrijden stigma

* **Op persoonlijk/relatieel vlak:**

- Niet over de hoofden van mensen heen praten: praat met mij, niet over mij
- Mensen moeten weten waar ze voor tekenen; breng consequenties en risico's in beeld
- Laat mensen zelf hun dingen verwoorden, dan weet je ook of het goed is overgekomen

Inbreng van ervaringsdeskundigen

Bij professionele partijen bestaat de neiging om vanuit de eigen kaders en bekende werkwijzen te opereren. Ook hier geldt dat de kracht van de samenwerking schuilt in de mate waarin partijen naast hun eigen perspectief, steeds het inwonerperspectief voor ogen houden. Wat daarbij helpt, is om in het proces de inbreng van ervaringsdeskundigen te borgen. Daarbij kan gedacht worden aan mensen uit de cliëntenraad van de zorgaanbieder. Ook zijn er in iedere regio onafhankelijke organisaties te vinden waar ervaringsdeskundigen hun stem laten horen over belangrijke ontwikkelingen. Creëer bijvoorbeeld een klankbordgroep, waarin mensen in hun eigen tempo en in hun eigen woorden advies kunnen geven over de richting van het proces.

Overzicht acties en actoren

In dit hoofdstuk beschrijven we de taken die er per cliënt op stapel staan. Ze zijn geordend per actor (hoofdrolespeler), in de vorm van activiteiten. Daarbij introduceren we een werkwijze die de voortgang van het proces monitort. Elke partij heeft afzonderlijk inzicht in de voortgang van de eigen activiteiten.

Hoe werkt het?

- ▶ In het overzicht op de volgende pagina heeft elke kolom een kleur die correspondeert met de kleuren voor de hoofdrolespelers, zie bovenaan kolom. Daardoor kunnen de actoren in hun eigen kolom terugvinden welke acties van hen verwacht worden.
  - ▶ De rood gearceerde blokken geven aan dat die betreffende partij de actie trekt. Zodra de actie in planning is, kleurt dat blok geel. Zodra de actie uitgevoerd is, kleurt het groen. Daarmee kan het voor ieder individueel proces ook als voortgangsrapportage dienen.
  - ▶ Het schema benoemt de hoofdlijnen.
  - ▶ De hyperlinks verwijzen naar de uitwerkingen in de bijlagen (zie Werkboek).
  - ▶ In de eerste kolom staat de doorlooptijd: het benodigd aantal weken om deze stap te organiseren en uit te voeren. De planning kan misschien wat optimistisch zijn; deze gaat uit van welwillende en proactieve partners. Met andere woorden, het voorwerk is dan al gedaan.
  - ▶ De acties staan zoveel mogelijk in chronologische volgorde, en sommige processen lopen parallel.
- ▶ [Download een verkort overzicht van alle stappen uit deze publicatie](#)
  - ▶ [Download een schematisch stroomschema van het individuele proces](#)

Start- en doorlooptijd in weken	Acties en primair verantwoordelijken ->	1 Cliënt	2 Zorgaanbieder	3 Corporatie	4 Wijkteam	5 Projectleiding	Doel / aanvullende opmerkingen
1	Keuze kansrijke cliënten - opstellen <u>longlist</u> voor de kanteling – overzicht betrokken corporaties – overzicht betrokken begeleidingsteams; toesturen aan projectleiding.						Geen onnodige onrust veroorzaken.
1	Sociaal wijkteams vragen naar inplannen benodigde capaciteit om cliënten op tijd te spreken - plan van aanpak maken - deelname aan kerngroepen.						Als een traject van start gaat, geen onnodige wachttijd.
2-4	<u>Informer</u> en cliënten en betrokkenen over komende veranderingen, het proces, de vraagbaken bij familie- en betrokkenenraad en cliëntenraad door teammanager en intern projectleider, samen met ervaringsdeskundigen.					evt.	De eerste paar keer desgewenst nog samen met PL.
2-4	<p>Bilateraal vooroverleg met de betrokken corporatie (evt. samen met vastgoedafdeling) en teammanager zorgaanbieder.</p> <p>Proces en doorlooptijden bespreken. Kijken naar betrokken woningen: is de woning geschikt voor zelfstandige verhuur en wat zijn eventuele bijzonderheden of benodigde aanpassingen (denk bijv. aan gezamenlijk gas / water / licht).</p> <p>Benoemen van de globale wensen / randvoorwaarden voor de cliënten en voor verhuur aan de cliënt / bewoner – gebruik van (tijdelijke) huur/begeleidingscontracten – aard van informatie-behoefte – andere randvoorwaarden – korte en lange termijnoplossingen – wijze van betrekken omwonenden.</p> <p>Hoe ziet de corporatie haar rol en hoe wil men hierin samenwerken? Corporatie kiest interne proceseigenaar (kartrekker).</p>						<p>Commitment / medewerking / capaciteit.</p> <p>Aanspreekpunt binnen corporatie.</p> <p>Resultaat: actielijst met wie waarvoor verantwoordelijk is.</p>

Start- en doorlooptijd in weken	Acties en primair verantwoordelijken ->	1 Cliënt	2 Zorgaanbieder	3 Corporatie	4 Wijkteam	5 Projectleiding	Doel / aanvullende opmerkingen
2-4	<p>Presentatie door teammanager en intern projectleider in teamoverleg beschermd wonen-zorgaanbieder. Betrekken enthousiaste begeleider die uit ervaring kan spreken.</p> <p>Bespreken van thema's als herstelvisie – anders organiseren van zorg/ondersteuning – effect voor cliënten - meer wijkgericht – betrekken wijk/buurtwerk - proces en taken team – trainingsmogelijkheden Community Support (mogelijk met wijkteam samen).</p> <p>Hoe ziet het team zijn rol en hoe wil men hierin samenwerken? Ieder team kiest interne proceseigenaar (kartrekker).</p>						<p>Commitment / medewerking / capaciteit.</p> <p>Aanspreekpunt binnen team.</p> <p>Resultaat: actielijst met wie waarvoor verantwoordelijk is.</p>
2-4	<p>Presentatie in wijkteamoverleg door teamleider en enthousiast wijkteamlid die uit ervaring kan spreken.</p> <p>Toelichting op proces en taken team: keukentafelgesprek – plan van aanpak – beschikking - connectie met welzijn, inkomensondersteuning – schulddienstverlening - Wie doet wat? - Wie is betrokken? - Wat kunnen/mogen we verwachten van elkaar / van de cliënt? - Op welk moment kan het voorliggend veld betrokken worden? - Hoe ziet de samenwerking met de woningcorporatie eruit? - Hoe gaat het proces en wat zijn vormen van huurcontracten?</p> <p>Hoe ziet het wijkteam zijn rol en hoe wil men hierin samenwerken? Het wijkteam kiest interne proceseigenaar (kartrekker).</p>						<p>Commitment / medewerking / capaciteit.</p> <p>Aanspreekpunt binnen wijkteam.</p> <p>Resultaat: actielijst met wie waarvoor verantwoordelijk is.</p>

Start- en doorlooptijd in weken	Acties en primair verantwoordelijken ->	1	2	3	4	5	Doel / aanvullende opmerkingen
		Cliënt	Zorgaanbieder	Corporatie	Wijkteam	Projectleiding	
4	<p>Aftrap met alle direct-betrokken stakeholders: corporaties – zorgaanbieder – wijkteams – cliënten en hun betrokkenen en met tweede kring betrokkenen: maatschappelijke organisaties, 1e lijn.</p> <p>Herstelvisie – gezamenlijke opgave wonen/ /begeleiding - meerwaarde voor cliënt – <u>verschil beschermd wonen en beschermd wonen Thuis</u>.</p> <p>Inhoud processtappen – rol van kernteam per locatie en 2e kring.</p>						<p> Eenheid van visie en taal.</p> <p> Resultaat: kerngroep is bereikbaar; thema's wonen en participatie met deelnemers besproken.</p>
4 en verder	Elke drie weken <u>voortgangsoverleg</u> plannen met lokale kerngroepen. Op aanvraag van een van de partijen kan projectleiding uitgenodigd worden.						
4	Aan de slag: aanleveren NAW info cliënten + pb'er + toestemming gegevensuitwisseling bij sociaal wijkteam.						
3-7	Huidige woningen beoordelen op mogelijkheden rechtstreekse verhuur, met mogelijk tijdelijk <u>huurcontract</u> of contract met zorgbepaling.						Zo snel mogelijk helderheid over huuropties.
4-7	Afstemming met gemeente (vergunning, bestemming).						
4-6	Servicekosten / Nuts (tot nu toe) van woningen in beeld brengen en aan corporatie sturen.						
4-7	Bepalen huurprijs en <u>servicekosten</u> op basis van minimuminkomen. Er zijn slechts enkele uitzonderingen van mensen die meer inkomen dan 22.000 p/j hebben.						

Start- en doorlooptijd in weken	Acties en primair verantwoordelijken ->	1 Cliënt	2 Zorgaanbieder	3 Corporatie	4 Wijkteam	5 Projectleiding	Doel / aanvullende opmerkingen
7-10	Keuze om woningen aan te merken als zorgwoningen om huurtoeslag mogelijk te maken. Zo ja, aanmelden bij Belastingdienst. Zo nee, met huurprijs grens huurtoeslag aanhouden.						
5-6	Kennismaking tussen zorgaanbieder en lokale welzijnsorganisatie: hoe kunnen we samen zorgdragen voor een goede ontvangst in de wijk, op basis van wederkerigheid. In overleg bedenken wanneer een goed moment is om actieve wijkbewoners en maatschappelijke organisaties te informeren en betrekken.						
4	Planning keukentafelgesprekken, plannen zo spoedig mogelijk na de aftrap samen met proceseigenaar (kartrekker) zorgaanbieder.						
5-6	Veranderingen brengen onzekerheid. Vergroten directe inbreng en betrokkenheid via een <u>cliëntenklankbordgroep</u> , van leden cliëntenraad en directbetrokkenen cliënten.						Cliëntenperspectief in de lead.
8-10	Keukentafelgesprek (assessment) om te inventariseren wat bewoners kunnen en willen. Vooraf is de toestemming geregeld om informatie van de zorgaanbieder te delen met het sociaal wijkteam, om dubbelingen te voorkomen. Het gesprek gaat vooral over wat de cliënt zelf kan, wat hij wil en of netwerk of voorliggend veld al is betrokken of kan worden.						Verzamelen alle ingrediënten voor plan van aanpak. Eerste inschatting over beschermd wonen / beschermd wonen Thuis / individuele begeleiding.
2-7	Zodra duidelijk is, dat iemand mee gaat doen in de Kanteling, in gesprek tussen cliënt en begeleider in een aantal weken verdiepen in de vragen: wat wil ik, wat kan ik, waar heb ik ondersteuning nodig?						Inzicht in ondersteuningsbehoefte krijgen.

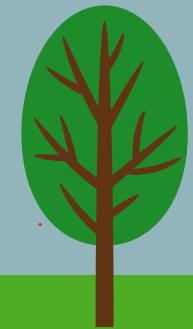
Start- en doorlooptijd in weken	Acties en primair verantwoordelijken ->	1	2	3	4	5	Doel / aanvullende opmerkingen
		Cliënt	Zorgaanbieder	Corporatie	Wijkteam	Projectleiding	
5 en verder	Met de cliënt gaan kijken wat er in zijn wijk te halen en te brengen valt aan bijv. vrijwillige ondersteuning, activiteiten, vrijwilligerswerk. Gebruik maken van kennis <u>sociale kaart</u> bij sociaal wijkteam en verbinding met buurt/welzijnswerk.						Activeren, stimuleren.
5-7	Organiseren <u>24/7 meldpunt</u> voor hulp en begeleiding bij acute problemen – met opschaal-mogelijkheid.						
4 - 10	Noodzaak duidelijk maken bij cliënt om in te schrijven bij woningcorporatie en in geval van huren, inkomensgegevens naar corporatie te sturen.						
4-10	Samen met cliënt financiële positie in beeld brengen; is er sprake van schulden, is inkomensondersteuning mogelijk, toeleiding naar laagdrempelige cursus 'omgaan met geld' (met welzijnsorganisatie); tijdig uitkering aanvragen.						
8-9	Na keukentafelgesprek plan van aanpak opstellen en daarmee voorstel voor indicatie afgeven voor ofwel beschikking beschermd wonen Thuis of IB.						Maatwerk aansluitend bij behoefte.
9-10	Voorstel wordt besproken met gemeente. Onafhankelijke inhoudelijke toets en afgifte passende beschikking in samenspraak met wijkteam. <u>Gemeentelijke werkprocessen aanpassen aan dit proces.</u>						Een externe blik kan helpen om een duwtje in de richting van meer zelfstandigheid te geven.
10-11	Terugkoppelen voortgang naar cliënten en familie/betrokkenen, aansluitend op behoefte; informeren familie/betrokkenenraad en cliëntenraad.						Doen ook als er geen nieuws te melden lijkt. Mensen hebben behoefte aan stand van zaken.

Start- en doorlooptijd in weken	Acties en primair verantwoordelijken ->	1	2	3	4	5	Doel / aanvullende opmerkingen
		Client	Zorgaanbieder	Corporatie	Wijkteam	Projectleiding	
9-10	Informatie over begeleidingsbehoefte naar corporatie t.b.v. bepaling huurcontract. Dit betreft algemene informatie, die niet de privacy schendt. Zie voorbeeld <u>huurcontract</u> .						
9-12	Individueel gesprek van aankomend huurder met woningcorporatie om woonprofiel op te stellen; gebruik gesprekskompas.						
9-10	<u>Inkomensgegevens</u> met IB60 formulier naar corporatie sturen.						
5 - 9	Wijziging eigen bijdrage CAK i.v.m. terugkeer naar de samenleving na definitieve beschikking voorbereiden en z.s.m. indienen.						
8-9	<u>Voorlichting door ervaringsdeskundigen</u> in bijeenkomst voor cliënten en betrokkenen.						
9-10	Organiseren voorlichtingsbijeenkomst over financiële zaken voor huurders in spé met het benoemen van de mogelijkheid van de inschakeling van financiële adviseurs (welzijn, sociaal raadslieden, maatschappelijk werk) om hulp te krijgen bij budgetbeheer, formulieren en administratie. Te combineren met informatie over 'goed huurderschap': rechten en plichten, relatie huurder – verhuurder, verantwoordelijkheid in en om het huis en in woonomgeving.						Het lijkt wat inefficiënt, maar het is beter meerdere bijeenkomsten (naar behoefte van betrokkenen) te organiseren dan alle informatie in één keer over te brengen.
8-12	Begeleiding bieden (inschakelen ervaringsdeskundigen of vrijwilligers) bij afspraken over <ul style="list-style-type: none"> • (kosten en organiseren) eten en huishouden; • Kosten gas, water, licht (in servicekosten?); • <u>Reservering</u> voor vervanging gezamenlijke apparatuur en spullen; • Verzekeringen individueel en gemeenschappelijk; Dit kan in de vorm van huiskameroverleg						

Start- en doorlooptijd in weken	Acties en primair verantwoordelijken ->	1 Cliënt	2 Zorgaanbieder	3 Corporatie	4 Wijkteam	5 Projectleiding	Doel / aanvullende opmerkingen
9-12	Als mensen met meer personen in één woning kamers huren, dan afspraken maken met woningcorporatie over invulling kamers/appartementen bij <u>mutaties</u> ; informeren achterblijvende bewoners – zorgaanbieder, reactietermijnen.						Inzicht in eigen verantwoordelijkheid in context van gezamenlijke huishouding.
11-13	Per cliënt individueel financieel overzicht opstellen met (veranderde) inkomsten en uitgaven voor berekening besteedbaar inkomen na aftrek van vaste lasten.						
13	Individuele instemming van cliënt met plan van aanpak / ondersteuningsplan en ondertekenen.						
13-15	Bespreking huurcontract met huurders en ondertekenen.						
6 - 13	Bespreken <u>langere termijn mogelijkheden</u> voor herhuisvesting van cliënten beschermd wonen in bestaande voorraad / nieuwbouw.						

Werkboek Bijlagen

In dit werkboek staan voorbeelden van documenten, bijeenkomsten, werkwijzen, zie ook overzicht in hoofdstuk 5. Deze voorbeelden zijn bedoeld om manieren aan te bieden om het proces te ondersteunen.

- 1 Longlist kansrijke cliënten ▶
- 2 Informeren cliënten en betrokkenen ▶
- 3 Verschil beschermd wonen, beschermd wonen Thuis, individuele begeleiding ▶
- 4 Aftrap brede bijeenkomst Kanteling beschermd wonen ▶
- 5 Voorbeeld voortgangsoverleg ▶
- 6 Voorbeeld huurcontract ▶
- 7 Voorbeeld 24/7 bereikbaarheid ▶
- 8 Servicekosten ▶
- 9 Lokale welzijnsorganisatie en beschermd wonen ▶
- 10 Voorbeeld Sociale kaart ▶
- 11 Cliëntenklankbordgroep ▶
- 12 Werkprocessen sociaal wijkteam ▶
- 13 Financiële zaken ▶
- 14 Bijeenkomst met ervaringsdeskundigen ▶
- 15 Reservering voor gezamenlijke kosten ▶
- 16 Mutaties in gedeelde woning ▶
- 17 Lange termijn huisvesting ▶

1. Longlist kansrijke cliënten

De (centrum)gemeente maakt afspraken met de (grootste) zorgaanbieders over de opgave voor de extramuralisering van hun cliënten beschermd wonen. Zeker wanneer het gaat om een verlenging van de beschikking, is een afweging aan de orde. Vaak zullen zorgaanbieders een aantal cliënten hebben die al heel lang van beschermd wonen gebruik maken. Dan gaat het erom zorgvuldig een eerste stap te zetten met de mensen waarvan de inschatting is dat zij meerwaarde kunnen ontlenen aan meer zelfstandigheid. Deze inschatting start bij de (persoonlijk) begeleiders. Zij kennen de mensen het beste. Daarbij kan een spanningsveld ontstaan. Diezelfde begeleider vindt het misschien ook een risico voor de cliënt.

Denny: 'Voor mij is het ook een stap. Ik heb deze man vier jaar geleden nog opgenomen en verzekerd dat hij nu rust zou krijgen. Een veilige omgeving, waar hij niet meer weg hoeft. Om nu met hem dit gesprek aan te gaan – hoe begrijpelijk ook – brengt mij wel in een loyaliteitsconflict.'

Om een totaalbeeld van de stedelijke opgave te krijgen, wordt van twee kanten gekeken. Vanuit de zorgaanbieder wordt bekeken:

- * welke mensen uit welke locaties kunnen ambulantisieren.
- * wie wel en beter niet bij elkaar in de buurt / cluster wil/kan wonen.
- * welk vastgoed zij het liefst eerder en welke later willen omklappen of afstoten.

Woningcorporaties gaan onderzoeken welke mogelijkheden zij zien:

- * op de huidige adressen die de zorgaanbieder huurt, welke woningen
  - wil de corporatie graag terug laten vloeien naar de reguliere voorraad,
  - zijn gemakkelijk om te klappen qua huur,
  - liggen op gunstige plekken, zodat de wijk/buurt niet overbelast raakt,
  - zijn betaalbaar.
- * in woon-zorgcomplexen in combinatie met andere zorgaanbieders (voor bijv. mensen met een beperking of senioren).
- * in nieuwbouw.

Het is aan te raden om in clusters (variërend van 4 tot ongeveer 8 bewoners) huisvesting te vinden voor mensen met psychische kwetsbaarheden. Met ieder een eigen appartement, met – waar nodig – inloop en/of kantoor in de directe nabijheid. Het is belangrijk dat de begeleiding in de buurt geboden kan worden. Dat vraagt om enige concentratie in de wijken, bijvoorbeeld 15 minuten fietsafstand. De zorgaanbieder kan in geïntegreerde wijkteams zorg bieden gericht op individuele begeleiding (IB), beschermd wonen Thuis, beschermd wonen, waar nodig in combinatie met ondersteuning /behandeling door het FACT-team. Zowel corporaties als de zorgaanbieder richten zich allereerst op de korte termijn, maar kijken ook verder om een meerjarenplanning te maken.

Langere termijn aanpak

Zodra de eerste ervaringen zijn opgedaan, maken gemeente en zorgaanbieder afspraken over een benadering die een meer permanent karakter heeft. De huidige koppeling met het verlengen van een beschikking, brengt veel onzekerheid en stress voor mensen met zich mee. Het verdient de voorkeur een gesprek over stappen naar meer zelfstandigheid permanent onderdeel te laten zijn van de zorgplanbesprekingen van de zorgaanbieder. Waar mogelijk samen met het wijkteam. Dit is zeker in te zetten bij nieuwe cliënten, die nog geen jarenlang verblijf binnen beschermd wonen kennen.

2. Informeren cliënten en betrokkenen

Beoogd doel van de Kanteling beschermd wonen is het creëren van een woon- en leefsituatie, die een meerwaarde voor de cliënten beschermd wonen betekent. Meerwaarde: zij krijgen meer zelfstandigheid aangeboden, worden gestimuleerd in hun vaardigheden, staan zoveel mogelijk in verbinding met de (mensen in de) wijk. Een verandering brengt stress met zich mee en wordt daarom heel zorgvuldig voorbereid en aangepast aan het tempo dat iemand aankan. Er is geen dwang, wel drang. Er is gekozen voor deze weg, omdat blijkt dat een stap verderzetten dan iemand eigenlijk durft, op termijn veel winst kan opleveren.

Een voormalig beschermd wonen cliënte zegt het kernachtig: *'Eerst durfde ik niet, maar nu ga ik voor geen goud terug.'*

In een eerste informatiebijeenkomst kan het verschil tussen beschermd wonen en beschermd wonen Thuis toegelicht worden en het overzicht (zie Werkboek bijlage 3) worden uitgedeeld.

Aanbevelingen vanuit de cliëntenklankbordgroep

- Oppassen voor te snelle besluitvorming; mensen moeten weten waarvoor ze tekenen.
- Breng risico's en consequenties in beeld.
- Praat niet over de hoofden van mensen heen: praat met mij, niet over mij.
- Laat mensen zelf hun situatie verwoorden, dan weet je ook of het goed is overgekomen.

Start met scheiden van wonen en zorg voor degenen die dat aankunnen. Blijf de mensen dezelfde ondersteuning bieden, eventueel (tijdelijk) intensiever, maar niet minder. Organiseer deze zorg wel anders. Biedt specialistische hulp alleen waar dat echt nodig is en algemene ondersteuning waar dat mogelijk is (zie Werkboek bijlage 3: verschil beschermd wonen – beschermd wonen Thuis).

Ook hier wijze woorden van een ervaringsdeskundige: *'Het zal echt nog wel een tijdje onduidelijk blijven, maar vertrouwen erop dat je de ondersteuning houdt die je nodig hebt en dat je altijd een dak boven je hoofd hebt. Ze zetten je er heus niet uit!'* Ook kan het helpen actief op zoek te gaan naar andere daginvulling (tegelijk of aansluitend). Kijk wat er in je omgeving gebeurt en ga er actief op af. Een cliënt zei na afloop van een informatiebijeenkomst: *'Ik zie het gesprek met de gemeente met vertrouwen tegemoet.'*

Bij de Kanteling werken zorgaanbieders, gemeenten en de woningcorporaties nauw samen. Ook is er veel overleg nodig met cliënten en familie- en betrokkenen. Mensen worden uitgenodigd deel te nemen in een cliëntenklankbordgroep en te participeren in werkgroepen wonen en/of participatie.

Geef positieve voorbeelden om het vertrouwen in een goede afloop te vergroten: Contact met welzijn – actief worden – vrijwilligerswerk – 'besmettelijk voor medebewoners': ik verveel me ook – contact met Sociaal Raadslieden of Budgetmaatjes – broer die het beste internetabonnement uitzoekt – financiële zaken – er zijn toeslagen en voorzieningen mogelijk. Verdeling gezamenlijke kosten (via servicekosten), omgaan met mutaties, onderhoud.

De zorgaanbieder investeert in wijkgericht werken; Individuele Rehabilitatie Benadering nieuw leven ingeblazen – gewone activiteiten naast gespecialiseerde daginvulling – training Community support - geïntegreerde gebiedsteams – flexibel op/afschalen tussen beschermd wonen – beschermd wonen Thuis – individuele begeleiding – FACT en RACT benadering.

3. Verschil beschermd wonen, beschermd wonen Thuis, individuele begeleiding

Er worden verschillende woorden gebruikt voor wonen met ondersteuning voor mensen met psychische kwetsbaarheden. Dat schept verwarring. De terminologie komt voort uit wetten en regels, zoals de Wet Langdurige Zorg, de Wet Maatschappelijke Ondersteuning en de Zorgverzekeringswet. In onderstaand schema bieden we een overzicht van de diverse 'talen' die gebruikt worden in de verschillende sectoren. De vertreksituatie is die van de persoon met kwetsbaarheden.

Situatiebeschrijving bewoner	Beschikking gemeente ³	'Product' zorgaanbieder	Woningtype corporatie
<p><i>Ik woon in mijn eigen huis en heb mijn leven redelijk op orde. Op afspraak komt mijn begeleider die helpt met mijn administratie en neemt de weekagenda met mij door.⁴ De rest gaat goed. Als ik voel dat ik onrustig word, kan ik hem bellen.</i></p> <p><i>Ik maak samen met de begeleiding de planning en we evalueren regelmatig hoe het gaat met mijn persoonlijke zelfstandigheid.</i></p>	Begeleiding individueel	<p>Ambulante gespecialiseerde begeleiding;</p> <p>Begeleid wonen</p> <p>Begeleiding kan geheel door gespecialiseerde hulpaanbieder gebeuren of in combinatie met 1^e en 0e lijn.</p>	Zelfstandige woning; huurder heeft eigen huurcontract.
<p>Idem als hierboven.</p> <p><i>Een paar keer per week komt mijn begeleider die helpt met allerlei dingen. Hij geeft mij aanwijzingen om ervoor te zorgen dat ik er geen puinhoop van maak. Ik weet dat dat nodig is. Als hij er niet zou zijn, zou het mij niet lukken. Hij hoeft niet de hele dag in de buurt te zijn, maar ik moet wel kunnen bellen. Soms voel ik me onrustig worden en dan komt hij ook zo snel mogelijk, anders gaat het niet goed.</i></p> <p><i>Ik plan samen met de begeleider wat er moet gebeuren en we evalueren regelmatig hoe het gaat met mijn persoonlijke zelfstandigheid.</i></p>	Beschermd wonen Thuis	<p>Begeleid kamer bewonen; beschermd thuis.</p> <p>Begeleiding kan geheel door gespecialiseerde hulpaanbieder gebeuren of in combinatie met 1^e en 0e lijn.</p>	Zelfstandige woning; ⁵ bewoner heeft huurcontract evt. met voorwaarden.

³ Een uitgebreide toelichting is opgenomen in de begripsbepaling

⁴ Dit kan ook andere ondersteuning zijn op meerdere levensdomeinen: hulp om het huis netjes te houden, een goede dagactiviteit te zoeken of het klaarmaken van een voedzame maaltijd. Dit is maatwerk.

⁵ Dit kan een woning alleen zijn, of in een cluster met meerdere woningen en een gemeenschappelijke ruimte.

Situatiebeschrijving bewoner	Beschikking gemeente ³	'Product' zorgaanbieder	Woningtype corporatie
Idem als hierboven. <i>Ik woon met meer mensen samen in één huis. We hebben allemaal onze eigen kamer. Daar kan ik mezelf zijn en mijn eigen gang gaan. We bespreken samen hoe we de taken in huis verdelen. De begeleiding helpt daarbij.</i>	Beschermd wonen Thuis	Begeleid kamer bewonen; beschermd thuis. Geclusterde individuele begeleiding.	Onzelfstandige wooneenheid; bewoner heeft huurcontract evt. met voorwaarden.
<i>Alleen op mezelf wonen gaat niet meer. Ik heb begeleiding nodig die zorgt dat ik mijn bed uitkom, dat ik naar mijn vrijwilligerswerk ga en waar ik naar binnen kan lopen als ik vragen heb, of me verveel. Ik woon met meer mensen in een groep en voel me pas gerust als er iemand in de buurt is. Ik werk eraan om weer meer regelmaat vanuit mezelf te krijgen, maar dat heeft nog wel even tijd nodig.⁶</i>	Beschermd wonen all inclusive	Geclusterde individuele begeleiding; Beschermd wonen.	Zorgwonen; Groepswonen.
Idem als hierboven <i>Ik woon met meer mensen samen in één huis. We hebben allemaal onze eigen kamer. Daar kan ik mezelf zijn en doen waar ik zelf zin in heb. De begeleiding helpt ons om zelfstandig te koken en het huis netjes te houden.</i>	Beschermd wonen all inclusive.	Beschermd wonen; Geclusterde individuele begeleiding.	Onzelfstandige wooneenheid.

6 Ondersteuning is op meerdere levensdomeinen tegelijk nodig, bv verstoord dag-nachtritme, zinvolle daginvulling, gestructureerde omgeving met 24/7 ondersteuning in de nabijheid.

Begrippen beschikking beschermd wonen en beschermd wonen Thuis

* **Beschermd wonen all inclusive**

Voorziening voor mensen van 18 jaar en ouder met een psychiatrische diagnose die zijn aangewezen op 24 uren hulp/zorg, veel nabijheid nodig hebben en hun hulpvraag vaak niet langer dan 30 minuten uit kunnen stellen. Bewoners nemen een *all inclusive* pakket af. Dat wil zeggen dat alle begeleiding of daginvulling, woonlasten, vaste lasten, eten, schoonmaak, toezicht en dergelijke op kosten komen van de zorgaanbieder. De cliënt betaalt een (hoge) eigen bijdrage voor verblijf, ingehouden door het CAK.

* **Beschermd wonen Thuis**

Voorziening voor mensen van 18 jaar en ouder met een psychiatrische diagnose die een beroep kunnen doen op 24 uren hulp of zorg op afroep. Er is altijd sprake van scheiden van zorg en wonen. Dit betekent dat de cliënt zelfstandig huurt en alle vaste lasten op zich neemt. Cliënt betaalt een (lage) eigen bijdrage voor begeleiding aan het CAK.

- **Voor wie**

Beschermd wonen Thuis is bedoeld voor mensen met psychische moeilijkheden wiens psychiatrische problematiek voldoende gestabiliseerd is en die geen noodzaak hebben tot een permanent verblijf in GGZ-behandelsetting of aan beschermd wonen all inclusive. Het is bedoeld voor diegenen die wel intensieve begeleiding en/of assistentie nodig hebben, maar geen 24-uurstoezicht. Deze mensen kunnen over het algemeen hun hulp/zorgvraag langer dan een uur uitstellen en de vragen bundelen. Er is wel sprake van een 24 uren bereikbaarheidsdienst. Het gaat om mensen die geholpen moeten worden bij het wonen, levensonderhoud, en bij het verwerven van sociale vaardigheden en daginvulling en participatie. Alleen wonen, zonder professionele hulp, is onmogelijk voor hen. Om in aanmerking te komen voor beschermd wonen Thuis heeft men gemiddeld 10 uur per week ondersteuning nodig.

- Beschermd wonen Thuis betekent voor sommige personen een overgangsfase naar een zelfstandig leven in de maatschappij. Voor anderen is beschermd

wonen een definitieve woonvorm. Soms moeten mensen voor korte of langere periode toch nog eens opgenomen worden in een psychiatrisch ziekenhuis. Na hun opname keren ze normaal gesproken terug naar de beschermd wonen Thuis setting.

- **Huisvesting**

Beschermd wonen Thuis betekent wonen in de maatschappij in een veelal kleinschalige woonvorm. Er zijn meerdere vormen van beschermd wonen Thuis: Groepswonen: enkele personen delen samen een woning. Elke bewoner heeft een eigen individuele kamer met al dan niet eigen keuken en maakt samen met de andere bewoners gebruik van de gemeenschappelijke ruimtes. Bewoners betalen zelf hun woonlasten.

Individueel beschermd wonen Thuis: de bewoner woont alleen in een woning die eigendom is van derden of van de bewoner zelf en die daarmee dus ook zelf verantwoordelijk is voor de woonlasten.

- **Begeleiding**

Beschermd wonen Thuis kenmerkt zich door begeleiding op afstand. De begeleider is niet permanent aanwezig in de woning. De begeleiding gebeurt door middel van een of meerdere huisbezoeken per dag of per week. De begeleider bespreekt met de bewoners een aantal zaken die voor iedereen belangrijk zijn. Daarnaast is er ook individuele begeleiding op maat voor elke bewoner. Bewoners krijgen bijvoorbeeld hulp om het huis netjes te houden, de administratie te doen, een goede dagactiviteit te zoeken, een voedzame maaltijd klaar te maken. Dit is maatwerk in elke specifieke situatie.

De begeleiding wordt gepland en regelmatig geëvalueerd samen met de bewoner zelf. De begeleiding is in essentie gericht op de maximale ontwikkeling van de persoonlijke zelfstandigheid van de bewoners. Begeleiding kan geheel door de gespecialiseerde zorgaanbieder gebeuren of in combinatie met 1e en 0e lijnshulp, zoals thuiszorg.

Daginvulling

Voor elke bewoner wordt gezocht naar passende daginvulling. Sommigen volgen een opleiding, anderen werken of doen vrijwilligerswerk en nog anderen gaan naar een buurt- of activiteitscentrum.

4. Aftrap brede bijeenkomst Kanteling beschermd wonen

Doel

Commitment krijgen over inhoud en proces van de Kanteling beschermd wonen in de betreffende locaties.

Het maken van een eerste start met de uitvoering.

Deelnemers

Cliënten	Cliënten zijn welkom, maar aparte raadpleging in eigen klankbordgroep geeft meer rust en ruimte
Cliëntvertegenwoordigers	Cliëntenraad, Familie- en betrokkenenraad
Ervaringsdeskundigen	Lokale /regionale belangenbehartigers
Sociaal wijkteams	Projecteigenaars (kartrekkers) en teamleiders
Gemeenten	Uitkeringsinstantie, schulddienstverlening
Zorgaanbieder	Teammanager, projectleider en kartrekkers
Woningcorporaties	Verantwoordelijke wonen en zorg en kartrekkers
Participatie	Welzijnsorganisatie, maatschappelijk werk

Programma

Een voorbeeld van een programma.

16.00	Welkom	Wethouders en bestuurders zorgaanbieder en woningcorporatie.
16.05	Kennismaking	Projectleider.
16.15	Beeld en geluid van iemand die het zelf heeft meegemaakt	Ervaringsdeskundige die vanuit een intramurale vorm van beschermd wonen nu zelfstandig woont.
16.25	Integrale procesregie	Gemeente + zorgaanbieder + woningcorporatie. In gesprek met welzijn. Presentatie kerngroep per locatie met contactgegevens van kartrekkers voor optimale bereikbaarheid.
16.45	Thema's participatie en wonen	In subgroepen processtappen handboek doornemen. Wat is er, wat kan er, wat moet geregeld? Wijze van terugkoppeling (iedere zes weken ongeveer).
17.30	Aandachtspunten	Ondersteuning ervaringsdeskundigen, sociale dienst, aanbod aan wijkactiviteiten.
18.00	Afsluiting en vervolgspraak	Acties worden uitgewerkt in kerngroepen en komen terug in plenaire terugkoppeling.

TIP: Kies voor interactieve werkvormen, waardoor mensen zelf aan het werk gaan.

5. Voorbeeld voortgangsoverleg

In de eerste fase van de Kanteling is in Schijndel en Den Bosch regelmatig voortgangsoverleg gehouden met de directbetrokkenen van zorgaanbieder, sociaal wijkteam, woningcorporatie. Dit verslag geeft de besproken thema's weer.

Verslag voortgangsoverleg Kanteling Den Bosch (24 november 2016)

Aanwezig: projecteigenaren (kartrekkers) zorgaanbieder, sociaal wijkteam, woningcorporatie, projectleider

Bij een verhuizing en nieuwe beschikking beschermd wonen Thuis zou het niet nodig moeten zijn dat iemand overgaat naar een ander team. De omvang van de begeleiding blijft hetzelfde. Liever vertrouwde begeleiding voortzetten. *Actie: teamleider zorgaanbieder.*

Hateenheden

Zes mensen wonen in een portiek met Hat-eenheden. Alle huidige bewoners kunnen blijven wonen en krijgen een eigen huurcontract. Om dit type woningen te behouden voor deze doelgroep, wordt bij mutaties (verhuizingen) voor nieuwe bewoners uitgegaan van tijdelijkheid. Dan vormt dit een trainingshuis met als doel om naar een reguliere woning door te stromen. Als trainingshuis zou de zorgaanbieder moeten gaan huren. Vraagt om besluit zorgaanbieder.

Actie: afdeling vastgoed zorgaanbieder.

Cliënten dienen zich altijd in te schrijven bij Woonservice. *Actie: begeleider zorgaanbieder*

Voor de huurcontracten met de huidige bewoners gaan we uit van een contract voor onbepaalde tijd met verplichting begeleiding te accepteren. Alleen als de situatie daarom vraagt: tijdelijk contract voor twee jaar incl. zorgverplichting met uitzicht op vast contract.

Per persoon advies over type begeleiding. *Actie begeleider zorgaanbieder.*

Voorstel voor huurcontract. *Actie projectleider corporatie.*

Streefdatum blijft 1 januari 2017. Het is belangrijk te houden aan data die we noemen, verschuivingen maakt mensen nerveus.

Vraag: kan huurcontract ook per eind december, zodat al in januari (de eerstvolgende maand) huurtoeslag kan worden geregeld? *Actie projectleider corporatie.* Berekening gas-water-licht gaat nu per twee Hats; voorkeur voor afrekening via servicekosten en ieder een eigen (tussen)meter (*onderzoek: projectleider corporatie*). Anders verdeling 50/50%.

De eengezinswoningen

Sociaal wijkteam + begeleider zorgaanbieder + woonconsulent corporatie gaan woonwensen en risico's en kansen per persoon in beeld brengen. Daarna kan corporatie (vanaf januari – niet alles tegelijk) kijken of mensen met voorrang een andere woning kunnen krijgen. *Actie sociaal wijkteam- projectleider corporatie - begeleider zorgaanbieder.*

Voor alle mensen met een nieuwe beschikking beschermd wonen Thuis geldt dat de zorgaanbieder en sociaal wijkteam samen regelmatig (ieder kwartaal) evalueren hoe het gaat.

Als in 2017 de woonsituatie tot rust is gekomen, wordt actief ingezet op verbinding met de wijk, daginvulling en participatie. Het overzicht *Samen is Leuker met informele zorg en vrijwilligersorganisaties* is daarbij behulpzaam.

6. Voorbeeld huurcontract

Tijdelijke huurovereenkomst zelfstandige woonruimte woonbegeleiding

De ondergetekenden

1 De stichting Zayaz gevestigd en kantoor houdende te 'sHertogenbosch, vertegenwoordigd door haar directie, hierna te noemen: "Zayaz" en:

2 ....

hierna (gezamenlijk) te noemen: "huurder c.q. bewoner"

overwegende dat:

- a) Zayaz zich als toegelaten instelling in de zin van de Woningwet onder andere ten doel stelt om huisvesting te bieden aan personen die zorg en/of woonbegeleiding behoeven en door deze omstandigheden moeilijkheden ondervinden bij het vinden van passende huisvesting;
- b) De zorginstelling [naam zorgaanbieder] in dit kader van Zayaz zes appartementen heeft gehuurd specifiek bestemd voor mensen met psychische, psychiatrische en/of psychosociale problematiek.
- c) Bewoners reeds in deze appartementen wonen met een beschikking beschermd wonen. Als gevolg van het besluit van de overheid tot het scheiden van wonen en zorg, Zayaz rechtstreeks een huurovereenkomst zal sluiten met de bewoners.
- d) Bewoners zorg en/of begeleiding nodig hebben in het dagelijks leven om zo zelfstandig mogelijk te blijven wonen.
- e) Bewoners via de gemeente een beschikking beschermd wonen Thuis ontvangen. Bewoners de zorg en/of begeleiding, conform opgenomen in de beschikking, via een aparte overeenkomst met een zorgpartij regelen; bij aanvang [naam zorgaanbieder].

- f) Door deze vorm van verhuur gecombineerd met het leveren van zorg en begeleiding, Zayaz en [naam zorgaanbieder] de mogelijkheid aan bewoners bieden om zo zelfstandig mogelijk te kunnen blijven wonen.
- g) Bewoners in aanmerking komen voor de bovengenoemde begeleiding en hiermee behoren tot de bij ministeriele regeling vastgestelde doelgroep (met woonbegeleiding) waarvoor toegelaten instellingen op grond van artikel 48 van de Woningwet overeenkomsten van huur en verhuur voor bepaalde tijd voor de duur van twee jaren of korter mogen sluiten.
- h) Op deze overeenkomst artikel 7:228 lid 1 BW van toepassing is, dit betekent dat deze huurovereenkomst tijdelijk is en van rechtswege afloopt na de overeengekomen termijn van 2 jaren. Hiertoe dient Zayaz 3 tot uiterlijk 1 maand voor de afloop van de huur, de huurder te informeren dat het contract afloopt.
- i) De intentie is echter dat huurder voor onbepaalde tijd in de woning kan blijven wonen. Huurder dient te laten zien dat hij/zij in staat is om (met enige begeleiding) zelfstandig te wonen, een en ander ter beoordeling van Zayaz en begeleiding [naam zorgaanbieder].
- j) Indien Zayaz de huurder niet informeert over de afloop van de huurovereenkomst, wordt de huurovereenkomst voortgezet voor onbepaalde tijd.
- k) Huurder zijn eventuele inschrijving bij WoonService behoudt, vanwege de tijdelijke aard van deze overeenkomst.

komen overeen:

3 het gehuurde

Zayaz verhuurt tijdelijk aan huurder, die in huur aanneemt, het appartement, gelegen aan .... te 'S-HERTOGENBOSCH, met inbegrip van (indien van toepassing) de bijbehorende tuin / berging / schuur / garage, hierna te noemen: het gehuurde.

Het gehuurde is uitsluitend bestemd te worden gebruikt als woonruimte ten behoeve van huurder (en de leden van zijn/haar gezin). Huurder dient in het gehuurde zijn verblijfsadres te vestigen en gevestigd te houden.

Ingangsdatum, looptijd

De overeenkomst gaat in op 1 februari 2017. De overeenkomst betreft een tijdelijke huurovereenkomst voor de duur van 2 jaren en eindigt derhalve van rechtswege op 1 februari 2019. De intentie is om de overeenkomst na twee jaren voor onbepaalde tijd voort te zetten, na beoordeling hiervan door Zayaz en begeleiding van de bewoner. Deze huurovereenkomst kan door huurder voor het verstrijken van de overeengekomen bepaalde tijd worden opgezegd met een opzegtermijn van 1 maand.

Betalingsverplichtingen

Het maandelijks door huurder bij vooruitbetaling verschuldigde bruto huurbedrag bedraagt:

(zegge:). Dit bedrag is als volgt opgebouwd (A+C+D):

A: De kale huurprijs bedraagt bij het sluiten van deze huurovereenkomst:

De huurprijs wordt periodiek verhoogd overeenkomstig het bepaalde in artikel 3 van na te noemen algemene huurvoorwaarden.

C: Verrekenbare servicekosten

Een bedrag ter hoogte van de hieronder genoemde bijkomende servicekosten, die maandelijks in rekening worden gebracht en jaarlijks worden afgerekend. Dit bedrag kan bij het sluiten van de huurovereenkomst als volgt worden gespecificeerd:

Omschrijving	Totaal
Elektra gemeenschappelijk	€
Schoonmaak gemeenschappelijk	€
Huismeester	€
Water	€
Glasbewassing woningen	€
Totaal	€

D: Niet verrekenbare servicekosten

Een bedrag ter hoogte van de hieronder genoemde bijkomende servicekosten, die maandelijks in rekening worden gebracht en niet worden afgerekend.

Dit bedrag kan bij het sluiten van de huurovereenkomst als volgt worden gespecificeerd:

Omschrijving	Totaal
Glasfonds	€
Rioolontstopping	€
Bijdrage huurdersorganisatie	€
Totaal	€

Contractkosten

Bij ondertekening van deze huurovereenkomst is huurder aan Zayaz een bedrag groot € (= zegge: euro en nul cent) aan contractkosten verschuldigd.

Ondertekening huurcontract

Met het aangaan van een persoonlijke huurovereenkomst wordt een spannende periode voor cliënten beschermd wonen afgesloten. Het is goed om hier een formeel moment van te maken. Met een feestelijk tintje.

Verstrekking gegevens huishoudinkomen en gezinssamenstelling

Huurder verklaart dat de door hem aan verhuurder vóór aanvang van de huurovereenkomst verstrekte gegevens met betrekking tot zijn huishoudinkomen en gezinssamenstelling juist en volledig zijn.

Indien huurder onjuiste of onvolledige gegevens verstrekt en hij bij verstrekking van de juiste en volledige gegevens niet in aanmerking zou zijn gekomen voor het gehuurde, moet huurder het gehuurde ontruimen op eerste aanzegging van verhuurder. Indien huurder hiertoe niet overgaat, start verhuurder een gerechtelijke procedure met als doel ontruiming van het gehuurde.

Algemene huurvoorwaarden

Op deze overeenkomst zijn van toepassing de Algemene Huurvoorwaarden van Zayaz, versie 1 januari 2014. Huurder verklaart vóór de ondertekening van deze overeenkomst een exemplaar van deze algemene huurvoorwaarden te hebben ontvangen en verklaart voldoende tijd te hebben gekregen om van de inhoud kennis te nemen.

Overige bepalingen

In aanvulling op de algemene huurvoorwaarden gelden tussen huurder en verhuurder de volgende bepalingen:

Voorwaarden woonbegeleiding

Bewoner is verplicht om gedurende de gehele looptijd van deze tijdelijke huurovereenkomst begeleiding te ontvangen passend bij de aard en complexiteit van de hulpvraag van de huurder en daar alle medewerking aan te verlenen.

Bij aanvang van de huurovereenkomst is [naam zorgaanbieder] de zorgaanbieder die de zorg en/of woonbegeleiding levert. Als de zorg bij [naam zorgaanbieder] stopt, is bewoner verplicht om een andere zorgaanbieder te contracteren.

[naam zorgaanbieder] zal Zayaz informeren als bewoner de zorgovereenkomst met [naam zorgaanbieder] beëindigt. Bewoner gaat akkoord met het verstrekken van informatie, aangaande het huurderschap, aan Zayaz door [naam zorgaanbieder] of de dan aanwezige zorgpartij.

Bewoner gedraagt zich als een 'goed huurder', dit betekent onder andere dat huurder verantwoordelijk is voor onderhoud aan de woning, maar zich ook goed gedraagt in de richting van de woonomgeving. Dit betekent bijvoorbeeld geen overlast bezorgen aan burens of in de straat.

Zayaz neemt contact op met [naam zorgaanbieder] of de dan aanwezige zorgpartij, indien er signalen zijn dat het zelfstandig wonen niet goed gaat, bijvoorbeeld bij overlast of huurachterstanden.

Ingeval huurder geen woonbegeleiding accepteert noodzakelijk voor het zo zelfstandig mogelijk kunnen wonen, conform de beschikking, is dat een tekortkoming van huurder die de beëindiging van deze huurovereenkomst na 2 jaren rechtvaardigt.

7. Voorbeeld 24/7 bereikbaarheid

Woningcorporaties hebben behoefte aan duidelijke afspraken omtrent de bereikbaarheid van de zorgaanbieder bij calamiteiten, zorgen of andere problemen. Dat is een belangrijke voorwaarde om ervoor te zorgen dat het groeiende aantal mensen met kwetsbaarheden, die zelfstandig gaan wonen, dat ook succesvol gaan doen. Deze groei moet niet te veel problemen opleveren voor de huurder of een van de samenwerkingspartners. Daarom zorgen zorgaanbieder en woningcorporatie samen voor een goed steunsysteem waarbij problemen vroegtijdig gesignaleerd worden en escalatie wordt voorkomen.

Afspraken met een corporatie kunnen zijn:

- * Voor zaken die urgent zijn, maar niet acuut, kan het Team beschermd wonen van [naam zorgaanbieder] ingeschakeld worden: telefoonnummer team: 000-00000; bereikbaar tussen 8.00 – 21.00 uur (ook voor andere zaken, natuurlijk).
- * Bij noodsituaties, die niet kunnen wachten tot volgende dag: kunt u in principe de politie inschakelen. De politie kan bij een crisissituatie een inschatting doen of de Crisisdienst van [naam zorgaanbieder] ingeschakeld moet worden. Zij zijn 24/7 bereikbaar en beschikbaar.
- * Mocht er twijfel zijn of de politie nodig is, kan telefonisch overlegd worden met de Nacht-coördinator van [naam zorgaanbieder]. Zij zijn bereikbaar via 000-00000.

In plaats van de politie is in Den Bosch een algemene crisisdienst 24/7 bereikbaar. Vanuit het maatschappelijk werk is de afspraak dat die binnen vier werkuren bij de betrokkene op huisbezoek gaat, om te zien wat er aan de hand is en deze 'warm' te begeleiden naar de juiste hulpverlener. Mensen worden dus niet losgelaten, voordat er passende ondersteuning is geregeld.

8. Servicekosten

Bij onzelfstandige wooneenheden (kamerverhuur) worden gezamenlijke kosten zoals gas, water, licht, afvalstofheffing, de gemeentelijke belastingen, tv + internetvoorziening opgenomen in de servicekosten, net zoals daar ervaring mee is opgedaan bij statushouders. De corporatie bepaalt leverancier. O.b.v. cijfers van de afgelopen drie jaar (de zorgaanbieder stuurt ze door naar woningcorporatie) wordt een gemiddelde berekend. Op het gemiddelde wordt een kleine opslag gedaan, zodat mensen bij afrekening terugkrijgen i.p.v. bij moeten betalen. Er wordt 1x per jaar afgerekend. Bij tussentijds vertrek wordt afgerekend op basis van werkelijk gebruik. Voor het tv + internetabonnement kan familie / zorgaanbieder de goedkoopste aanbieding zoeken als voorwerk.

Tot nu toe kunnen de individuele huurders bij kamerverhuur dan geen kwijtschelding gemeentelijke heffingen aanvragen (situatie Meierijstad). Er wordt nog nader onderzocht of er een uitzonderingsmogelijkheid bestaat. Bij directe betaling door huurder in een zelfstandige eenheid (zoals HAT in 's-Hertogenbosch) is een eigen meter randvoorwaardelijk. Het kost tijd om dat te realiseren. Gedurende de tijd dat de meters niet gescheiden zijn, neemt de zorgaanbieder de betaling van de servicekosten voor zijn rekening.

De woonbegeleiding bespreekt met bewoners het servicecontract van de woningcorporatie als (niet-verplicht, maar wel heel raadzaam) onderdeel van de servicekosten. Verzekering van algemene ruimten gaat mee in de inboedelverzekering van iedereen individueel. Dat past vermoedelijk binnen het minimumbedrag.

9. Lokale welzijnsorganisatie en beschermd wonen

In de werkgroep Participatie, waarin ook familie en betrokkenen deelnemen, maken welzijnsorganisatie en zorgaanbieder nader kennis. De welzijnsstichting staat zeer positief ten opzichte van activiteiten voor de bewoners van beschermd wonen. Zij geven bovendien slimme ideeën voor contacten met de buurt.

Activiteiten die daaruit voortkomen zijn:

- * Kennismakingsbezoek team Zorgaanbieder bij Welzijnsstichting.
- * Verbinding met Maatjesproject.
- * Burendag.
- * Vrijwilligerswerk van een van de cliënten bij het sociaal wijkteam.
- * Medegebruik van Er-op-uit-Bus.
- * Korte lijnen zodat cliënten makkelijker de weg naar welzijn weten te vinden.

Een ander effect van de werkgroep Participatie (met meerdere familieleden als deelnemers) is dat de familie/betrokkenen bij meer activiteiten meedoen.

10. Voorbeeld Sociale kaart

Dagdeel	Plaats	Activiteit	Doelgroep	
Maandag-ochtend	Spectrum	Fietsreparatie	55+, mannen	
		Tekenen en schilderen	30+	
		Gezelschapsdansen	70+	
		Hobby metaal	55+, mannen	
		Bewegen op muziek	60+	
		Keramiek	30+	
		Taalcafé	30+	
		Timmercursus	60+	
		De Vink	Inloop ontmoeting	55+
		Gasthuis	Inloop/Op de koffie	55+
Maandag-middag	Spectrum	Tekenen en schilderen	30+	
		Timmeren	60+	
		Lang zullen ze lezen (alfabetisering)	30+	
	Offenbachstraat	Wandelen		
	Smaldonkstraat	Creatief of spelletjes		
Maandag-avond	Smaldonkstraat	Koken en samen eten		

Dagdeel	Plaats	Activiteit	Doelgroep
Dinsdag-ochtend	Spectrum	Dru Yoga	55+
		Tekenen en schilderen	50+
		IPad of tablet	60+
Dinsdag-middag	Spectrum	Mandelatekenen (om de week)	30+
Dinsdag-avond	Smaldonkstraat	Creatief	
Woensdag-ochtend	Schakel Wijbosch	55 plus gym	55+
	Spectrum	Keramiek	30+
		Engels	30+
		Creatief atelier	20+
		Klein hout	60+
		Houtdraaien	60+
		Computer op maat	60+
Woensdag-middag	Spectrum	Timmeren	60+
	Zwembad	Zwemmen	
	Smaldonkstraat	Creatief	

Dagdeel	Plaats	Activiteit	Doelgroep
Woensdag-avond	Spectrum	Engels	30+
		Nederlands als 2e taal (voor Polen)	18+
Donderdag-ochtend	Gasthuis	Bewegen op muziek	60+
	De Vink	Bewegen op muziek	60+
	Kajuit	Gezelschapsdansen	60+
	Spectrum	Hobby hout	60+
Donderdag-middag	Spectrum	1e donderdag v/d maand Repair Café	60+
	Smaldonkstraat	Creatief	
Donderdag-avond	Spectrum	Lang zullen ze lezen	30+
	Smaldonkstraat	Koken en samen eten	
Vrijdag-ochtend	Spectrum	Om de week bloemschikken	50+
	Spectrum	Fietsreparatie	50+
Vrijdag-middag	Offenbachstraat	Creative of winkel/wandelactiviteiten	

11. Cliëntenklankbordgroep

De betrokkenheid van cliënten is belangrijk in de Kanteling. Maar meedoen in grote bijeenkomsten is voor de meeste mensen niet vruchtbaar. Ze worden ondergesneeuwd, houden het tempo niet bij. Daarom is met de cliëntenraad van de zorgaanbieder besloten om alle thema's ter advisering voor te leggen in een aparte cliëntenklankbordgroep.

Samenstelling: leden en ondersteuner cliëntenraad, aangevuld met cliënten van de betrokken locaties.

Voorbeeldagenda

30 augustus 2016, 13.30 – 15.30 uur in ABC-gebouw, park Voorburg, Vught
Deelnemers: ....

1. Opening

Zijn er mededelingen, is de agenda akkoord, zijn er aanvullingen?

2. Terugkoppelingen Schijndel en Den Bosch

Op 18 en 30 augustus hebben de sociaal wijkteams verslag gedaan van hun bevindingen tijdens de keukentafelgesprekken met de cliënten beschermd wonen. Een schriftelijk verslag van Schijndel zit in de bijlage. Het is een lang verslag, dat we in de vergadering nog wel op hoofdlijnen kunnen samenvatten.

De bijeenkomst van Den Bosch is pas op 30/8 in de ochtend, daarvan mondeling verslag.

3. Vragen die beantwoord moeten worden

Al in de eerste vergadering over de Kanteling stelden we een aantal vragen, die we nu kunnen proberen te beantwoorden:

- * Wie is verantwoordelijk voor leegstand; wie betaalt dan de huur?
- * Wie bepaalt wie erbij komt als je meerdere kamers in één huis hebt?

- * Wie voert de regie bij een zorgarrangement met meerdere aanbieders; is er één regievoerder per persoon nodig?
- * Geef je als bewoner toestemming voor het inzien van je dossier, of van je behandelplan aan het wijkteam?
- * Kunnen ervaringsdeskundigen betrokken worden bij keukentafelgesprekken?
- * Ook gaf de cliëntenraad een aantal tips; misschien kunnen we die formuleren tot aanbevelingen aan het projectteam.
- * Oppassen voor te snelle besluitvorming – mensen moeten weten waarvoor ze tekenen.
- * Breng risico's en consequenties in beeld.
- * Praat niet over de hoofden van mensen heen: praat met mij, niet over mij.
- * Laat mensen zelf hun situatie verwoorden, dan weet je ook of het goed is overgekomen

4. Rondvraag en planning volgende vergadering

12. Werkprocessen sociaal wijkteam

Het toekennen van een beschikking beschermd wonen is heel ingrijpend. Zo ook de beoordeling of iemand al dan niet zelfstandig kan wonen. Vanuit het oogpunt van zorgvuldigheid, worden in deze regio daarom de voorstellen voor beschikkingen voorgelegd aan het netwerk Opvang en Wonen. Dit is een centraal punt voor onafhankelijk advies en toetsing, waar met inhoudelijke deskundigheid en empathie naar de voorstellen voor beschikkingen wordt gekeken. Past de beschikking? Is het niet te weinig of te veel zorg? In samenspraak met het wijkteam wordt vervolgens de definitieve beschikking afgegeven.

Toegang en voortgang gezamenlijke verantwoordelijkheid

Met iedereen die een nieuwe beschikking beschermd wonen krijgt, bespreekt de professional van het wijkteam wat het perspectief is op stappen naar zelfstandigheid: hoe zorgen we er samen voor dat jij zo kort mogelijk aangewezen bent op deze voorziening en zo snel mogelijk weer op eigen benen kunt (met de begeleiding die nodig is).

Mensen die al beschermd wonen, worden gescreend door de aanbieder samen met het wijkteam. Dat gebeurt in een gesprek. Daarin gaat het over het perspectief naar zelfstandigheid. Samen kijken wat er mogelijk is. Daardoor zijn zij niet 'overvallen' als hun beschikking afloopt en ze een ambulante beschikking krijgen. In dat gesprek kan gekeken worden hoe toegewerkt kan worden naar een volgende stap. Dit onderwerp wordt driemaandelijks gezamenlijk gemonitord. Om dit haalbaar te maken, krijgen de mensen van wie binnen zes maanden de huidige beschikking afloopt, voorrang.

Korte termijn praktisch

De basis blijft dat mensen de beschikking krijgen die past bij hun ondersteuningsvraag.

Als een kandidaat de stap kan maken naar beschermd wonen Thuis en hij woont nu nog bij de zorgaanbieder, dan zal een eigen huurcontract voor een eigen woning pas later in kunnen gaan. Er moet immers nog een woning gevonden worden. Dat hoeft geen belemmering te zijn om de beschikking af te geven van wat iemand nodig heeft. Dus de kandidaat krijgt de beschikking beschermd wonen Thuis met de intentie dit binnen zes maanden te realiseren.

Benodigde acties:

- * Van belang is onmiddellijk het CAK te informeren over de wijziging van intramuraal naar extramuraal. Stel de beschikking wordt afgegeven per 1 april 2018 en de uiterste beoogde ingangsdatum is 1 oktober 2018 (zes maanden na afgifte beschikking).
- Zorgaanbieder stuurt Terugkeer Naar Maatschappij (met verzoek om lagere EB in te laten gaan vanaf datum beschikking) naar gemeente, formulier TNM (CAK LO201).
- Die accordeert en stuurt door naar CAK.
- CAK verwerkt dit en brengt de lage eigen bijdrage in rekening (ook al woont iemand dan nog intramuraal).
- De klant ontvangt hier geen specifieke informatie over. De klant ziet dit terug in de factuur waarop de lage i.p.v. de hoge eigen bijdrage wordt opgelegd.
- Op 1 oktober 2018 stuurt zorgaanbieder de definitieve einddatum door via het formulier beschermd wonen.

Door dit op tijd in te zetten, kan iemand dus zes maanden 'sparen' (doordat zorgaanbieder nog kost en inwoning betaalt en cliënt tegelijkertijd geen hoge eigen bijdrage wordt berekend). Daarmee wordt een financiële buffer gevormd waarmee kosten opgevangen worden die voortvloeien uit scheiden van wonen en zorg.

- * De zorgaanbieder focust de begeleiding op die levensdomeinen die nodig zijn om het wonen mogelijk te maken. Parallel start het proces met de woningcorporatie om woonwensen te inventariseren en een passende woonomgeving te zoeken.
Dat kan in de bestaande woning (huurcontract gaat over van zorgaanbieder naar deelnemer beschermd wonen Thuis) óf in een andere woning. Proces van toewijzing loopt via woningcorporatie. De gemeente maakt afspraken met de zorgaanbieder voor de 'overbruggingstijd' tussen beschermd wonen a.i. en beschermd wonen Thuis als die nog tijdelijk doorloopt. Dit wordt verdisconteerd in de totale inkoopafspraken met de zorgaanbieder.
- * Voor het wijkteam betekent dit, dat de beschikking gewoon gegeven kan worden, ook al wordt die later geëffectueerd.

In de praktijk blijkt dat tegelijkertijd werken aan daginvulling voor de meeste mensen te veel van het goede is. Dus dan is het beter om volgorde eerst wonen regelen, daarna focussen op daginvulling.

Als mensen – vanuit hun beperking – niet het plan van aanpak willen ondertekenen, kan er toch een beschikking worden gegeven. Voorwaarden: burger accepteert wél de benoemde ondersteuning in het plan van aanpak en sociaal wijkteam geeft beargumenteerd aan waarom de beschikking nodig is.

Ondersteuning huishouden

Naast de beschikking beschermd wonen Thuis krijgen sommige bewoners ook huishoudelijke hulp. Dat leidt tot precisering van de werkinstructie beschermd wonen:

Voor de stap van beschermd wonen all inclusive naar beschermd wonen Thuis zijn er twee motivaties: minder directe begeleiding nodig en meer eigen regie / normalisatie van leven / herstel.

Daarbij hoort dat de begeleiding door de zorgaanbieder teruggebracht wordt tot die levensdomeinen die rechtstreeks op de psychische kwetsbaarheid terug te voeren zijn: jezelf staande houden in een complexe omgeving, sociale relaties, daginvulling, structuur houden. Dus alle zorg/begeleiding 'met de handen op de rug'.

Bij een genormaliseerd leven is iemand zelfverantwoordelijk voor zijn huishouden en alles wat daarmee samenhangt. Wat binnen de AWBZ benoemd werd als 'hotelfuncties': huis onderhouden, schoonhouden, eten, drinken, de was doen. Maar ook persoonlijke (lijfelijke) verzorging: wassen, aankleden, haren verzorgen enz. Als iemand dit structureel niet zelf kan dan hoort dat dus niet onder de beschikking beschermd wonen Thuis. Mocht iemand bij het huishouden ondersteuning nodig hebben, dan kan hij die aanvragen bij het Wmo-loket, net als iedere andere burger. De Wmo-consulent beoordeelt het verzoek. Deze hulp kan dan naast het beschermd wonen Thuis worden toegekend. Alle lijfgebonden zorg valt onder de zorgverzekeringswet.

13. Financiële zaken

De meeste mensen in beschermd wonen hebben een laag inkomen en hebben veel vragen over financiën. Een speciale bijeenkomst kan hen antwoorden geven. Veel regelingen zijn gemeentelijk beleid; is per lokale situatie anders. Vervolgens zullen mensen ook hun individuele situatie in beeld moeten brengen.

Onderstaande weergave is een voorbeeld van een informatiebijeenkomst en weerspiegelt de situatie in november 2016 in de gemeente Schijndel.

Verslag voorlichtingsbijeenkomst

Goed dat veel bewoners van de Offenbachstraat hier met verwanten/betrokkenen aanwezig zijn. Het gaat erom meer te horen over de financiële gevolgen van scheiden van wonen en zorg. Er zijn gasten van Optimisd (uitkeringen) en budgetmaatjes van Welzijn De Meerij (voor persoonlijke ondersteuning). Ook zijn er mensen van het sociaal wijkteam en van de zorgaanbieder.

1. Uitkering, bijzondere bijstand en eigen bijdrage

Alle mensen hebben een unieke eigen situatie. Hoe de financiën voor jou precies uitpakken, zul je zelf moeten uitzoeken. Daarbij kunnen de budgetmaatjes van Welzijn De Meerij helpen.

Ine (van Optimisd) vertelt hoe de uitkeringen in elkaar zitten. Dat geldt nu voor de gemeente Schijndel. Het kan zijn dat er iets gaat veranderen na 1 januari, als we Meerijstad worden. Maar dat weten we nu nog niet.

Als je een bijstandsuitkering hebt, krijg je bij beschermd wonen een bedrag voor zak- en kleedgeld. Dat is 293,- per maand (incl. vakantiegeld). Je hoeft dan geen eigen bijdrage aan het CAK te betalen.

Heb je een andere uitkering of inkomen, dan betaal je wel een (hoge) eigen bijdrage. Die is afhankelijk van de hoogte van je inkomen en je vermogen. Vaak wel een paar honderd euro per maand. Als je beschermd wonen Thuis krijgt, woon je niet meer intramuraal. Als je geen ander inkomen hebt, dan krijg je

een gewone bijstandsuitkering. Voor een alleenstaande is dat € 977,15 per maand (incl. vakantiegeld). Die vraag je aan bij Optimisd (na 1 januari 2017 via Meerijstad).

De eigen bijdrage voor het CAK gaat omlaag. Voor mensen met een laag inkomen en weinig vermogen, komt dit op € 19,70 per maand. Als je op minder dan 110% van het bijstandsniveau zit (= € 1020,-) dan hoef je geen eigen bijdrage te betalen (geldt ook voor Den Bosch). Ook bij een lage WIA-uitkering is er vrijstelling mogelijk voor de eigen bijdrage. Bij pensioen en AOW is het afhankelijk van de hoogte. Dat moet je dus uitzoeken. Zit je onder de 120% (= € 1113,-) dan kun je bijzondere bijstand aanvragen voor je eigen bijdrage.

Wanneer gaat de lage eigen bijdrage in?

Die wordt aangevraagd vanaf zes maanden voordat de nieuwe beschikking ingaat. Het huurcontract is nu gepland op 1 april 2017. Hiermee kun je een buffer opbouwen, waarmee je straks eventueel extra kosten kunt betalen.

Verder is het mogelijk een beroep te doen op het fonds Maatschappelijke Participatie via Optimisd (of na 1 januari 2017 Meerijstad). Je kunt € 187,- per jaar krijgen, zonder dat je hoeft op te geven hoe je die gaat besteden. Dat mag je zelf weten. Net als met de kinderbijslag.

2. Geen (voordeurdelers) korting op je uitkering

Als je met meer mensen in één huis woont, moet de gemeente je korten op je bijstandsuitkering. Dat geldt niet als je een commerciële (= marktconforme) huur vanaf ongeveer € 250,- (geldt ook voor Den Bosch).

Mocht je door de woonlasten bij het zelfstandig wonen met je Wajong, WIA of WAO-uitkering onder het bijstandsminimum uitkomen, dan kun je een toeslag aanvragen bij het UWV.

3. Zorgverzekering

Je kunt via Optimisd (na 1 januari 2017 via Meerijstad) aansluiten bij de collectieve zorgverzekering die de gemeente heeft afgesloten bij CZ en VGZ. Dit geldt voor mensen met een minimuminkomen tot 120% van de bijstandsnorm (= € 1113,- p/mnd.). De gemeente geeft dan een tegemoetkoming van € 20,- p/m als je de basisverzekering + aanvulling (incl. tandarts) neemt. Als je de verzekering neemt incl. eigen risico, dan krijg je € 40,- per maand. Dat is vooral aantrekkelijk als je niet ineens voor hele hoge kosten wilt komen te staan. Het eigen risico van de zorgverzekering is nu € 385,- per jaar. Je kunt dit allemaal terugvinden op www.optimisd.nl. Vergelijking van zorgverzekeringen kun je vinden op www.zorgverzekeringslijn.nl. Deze werkt zonder winstoogmerk. Zij verdienen er dus niet aan als je daar een keuze maakt. Dit kun je altijd doen, ook zonder eigen huurcontract!

4. Vragen? Meer informatie

Je kunt altijd vragen stellen aan Ine van Optimisd. Zij is om de week op maandagmiddag bij het sociaal wijkteam, of op afspraak. Wil je haar spreken, bel dan even met het sociaal wijkteam, dan maakt ze daar graag tijd voor. Het telefoonnummer is 000-0000000.

Of stuur een mail: sociaalwijkteam@...

5. Uitgaven

Als je weet wat je inkomen is, maak je een rekensom van je vaste uitgaven, zodat je weet wat je ongeveer overhoudt voor je persoonlijke uitgaven (wat nu zak- en kleedgeld is).

Hieronder een ruwe schatting, die ook weer per persoon precies uitgezocht moet worden.

Vaste lasten	Per maand	
CAK eigen bijdrage	€ 20,-	Afhankelijk van jouw situatie; uitrekenen op www.hetcak.nl .
Huur	€ 250,-	
Gas, water, licht	€ 100,-	
Belastingen, verzekeringen, abonnementen tv, internet	€ 50,-	Zoveel mogelijk opnemen in servicekosten? Tenzij je dan geen ontheffing kunt aanvragen.
Eten en drinken	€ 175,-	Nibud-norm; afhankelijk van je eigen inkoop.
Schoonmaak, onderhoud	€ 50,-	Kun je ook zelf doen en daarmee besparen.
Reservering voor grote uitgaven	€ 10,-	Als de gemeenschappelijke koelkast stuk gaat, of de tv of zo.
Zorgverzekering	€ 55,-	Incl. toeslag en korting.
Totaal lasten	€ 700,-	
Over voor eigen besteding	€ 277,-	Afhankelijk van werkelijke uitgaven.

Budgetmaatjes

Iedereen is zelfverantwoordelijk voor zijn eigen financiële beheer. Soms is er een bewindvoerder die daarbij helpt, soms een familielid.

Voor de grote veranderingen die gaan komen, kun je tijdelijk ondersteuning krijgen van de vrijwilligers bij Welzijn De Meierij die 'budgetmaatjes' zijn (in Den Bosch: Farent – [naam] of Bureau Sociaal Raadslieden). Zij helpen bij financiële administratie, aanvragen van uitkeringen, bijzondere bijstand enzovoorts. Zij weten de weg in alle financiële regelingen die er zijn.

Wil je daar gebruik van maken, meldt dat bij Gerard: voorbeeld@emailadres.

TIP: Laat een bijeenkomst in de vroege avond voorafgaan door een kop soep met broodje.

14. Bijeenkomst met ervaringsdeskundigen

Mensen horen het liefst van *peers* wat hun ervaringen zijn, om zichzelf aan te spiegelen. Hier volgt een verslag van een bijeenkomst met drie mensen in een forum die zelf vanuit een beschermd wonen setting, zelfstandig zijn gaan wonen (geambulanteerd zijn). Zij vertellen uit eigen ervaring hoe het bevalt, wat soms moeilijk is en waarom ze nooit meer terug zouden willen.

Opening en kennismaking

Goed dat verschillende bewoners van de Offenbachstraat hier met verwanten en betrokkenen bij zijn. Het gaat om meer te horen over hoe andere mensen het zelfstandig wonen ervaren. Hoe zij omgegaan zijn met de veranderingen en de onzekerheden die daarbij horen. Vinden ze het fijn?

Als gasten zijn Gerdien, Ans en José bereid om hun ervaringen te vertellen.

Gerdien vertelt dat ze na het beschermd wonen zelfstandig is gaan wonen in een huis in Zaltbommel. Daar woont haar familie en kent ze veel mensen. Zij wilde graag haar eigen huis omdat ze het zat was steeds alles te moeten overleggen. Over welk tv-programma, over het eten, over alles eigenlijk. Nu kan ze haar eigen keuzes maken en beslissingen nemen en dat voelt heel goed. Het ging weliswaar heel erg vlug en dat was eng, maar alles is wel goed gekomen.

Ans heeft 25 jaar in beschermd wonen gewoond en woont nu zelfstandig. In één huis met Joke. Samen kunnen ze heel goed met elkaar opschieten. Ze zijn vriendinnen, maar geen stel. Ook Ans is heel blij dat ze de stap gezet heeft, hoewel zij in het begin eigenlijk niet goed durfde. Nu gaat ze 'voor geen geld terug', zoals ze het zelf zegt.

José heeft heel erg kort beschermd gewoond. Zij is vrij snel na haar 'opname' stapjes gaan zetten naar meer zelfstandigheid. Van de groepswooning naar een appartement van de zorgaanbieder en toen naar een eigen huis. Dat is fijn, je bepaalt zelf je dagindeling. Hoe laat je opstaat, wat je eet enzovoorts.

Wat gebeurt er als je niet zelf kunt koken?

Gerdien reageert dat dat onderdeel voor haar niet moeilijk was, maar op andere thema's heeft ze wel hulp nodig. Ze heeft een PGB en daarmee 'koopt' ze haar eigen hulp in. Nog steeds bij de zorgaanbieder voor de regelmatige consultaties op psychisch gebied. Haar zus helpt haar bij de administratie. En ook omgaan met geld was in het begin moeilijk. Ook voor Ans geldt dat ze hulp en mantelzorg krijgt om haar te ondersteunen bij de financiën. Bij José was het ook lang niet altijd gemakkelijk. Het is weleens moeilijk alleen te zijn. Daar heeft zij oplossingen voor gezocht.

Je ziet dus dat iedereen haar eigen vraagstukken heeft en daar wordt ondersteuning bij gezocht.

Wie let er op je als je in een crisis komt?

De zorgaanbieder blijft verantwoordelijk voor je ondersteuning en het is belangrijk samen een crisiskaart op te stellen. Dan geef je zelf aan wie de regie mag overnemen als het met jou niet goed gaat. Bij Gerdien is dat haar zus. Dat heeft ze zo geregeld. Maar zij heeft vooral moeite met het op tijd merken dat het minder gaat. Soms gaat ze dan nog een weekje intern bij de zorgaanbieder. Belangrijk is een goed sociaal netwerk van kennissen, familie, je werk, de kerk. En je moet terug kunnen vallen op een casemanager. Misschien is het een goed idee om een vast nummer te kunnen bellen in geval van crisis. Zeker als steeds meer mensen zelfstandig gaan wonen.

Een van de bewoners, J, zou meer contact willen met de cliëntenraad. Bijvoorbeeld persoonlijk de nieuwsbrief ontvangen. Dat is een tip voor de cliëntenraad.

J vindt deze hele verandering niet nodig. De meeste mensen willen het houden zoals het is, ze zijn tevreden.

Dat is niet mogelijk. Nu de gemeenten verantwoordelijk zijn voor de ondersteuning vanuit beschermd wonen, willen ze ook graag kijken hoe het nog beter kan. Ook al lijkt dat nu misschien moeilijk. Maar de commissie

Dannenberg heeft met cliënten, familie/betrokkenen, ervaringsdeskundigen en betaalde professionals een beeld geschetst dat meer perspectief biedt voor cliënten van beschermd wonen. Van cliënt tot wijkbewoner. Meer deelnemen aan het gewone leven, net als anderen. Meer zelfstandigheid en de baas over je eigen leven. Ook al is dat niet gemakkelijk. Met behoud van ondersteuning waar dat voor jou nodig is. Maar ook door te kijken hoe dat anders kan. Niet alles hoeft door gespecialiseerde GGZ-mensen gedaan te worden. We zien dat door de thuiszorg bijv. heel anders naar je lichamelijk klachten gekeken wordt. Die komen weer met nieuwe inzichten. N heeft daar positieve ervaringen mee. Niet alle veranderingen zijn verslechtingen. Integendeel, het is de bedoeling dat het er beter van gaat worden.

Alle veranderingen gaan in samenspraak met de mensen van het sociaal wijkteam. Waarbij er wel samen gekeken wordt hoe het anders, beter kan. En ook een nieuwe beschikking is er niet voor altijd. Als jouw situatie verandert, kun je altijd opnieuw in gesprek met het sociaal wijkteam kijken naar aanpassingen.

Hoe gaat het als er iemand uit een huis weggaat? Wie betaalt dan de huur?

De huur komt voor rekening van de woningcorporatie. Die zal natuurlijk ook snel weer een nieuwe huurder willen. Daarom maakt de woningcorporatie afspraken over het toewijzen van nieuwe kandidaten. Dat zal gebeuren in overleg met de achterblijvende zittende bewoners, ondersteund door de zorgaanbieder. Vooral als de bewoners nauw op elkaar betrokken zijn, is de invloed van een zorgaanbieder groot om samen met de bewoners te zoeken naar een goede match. Problematisch wordt het wanneer er een kamer vrijkomt en de zorgaanbieder geen kandidaat heeft. Dat kan ertoe leiden dat een kamer langere tijd leegstaat; of dat de kamer aan iemand anders (zonder zorgvraag) wordt aangeboden.

Concluderend blijkt kamerbewoning in een eengezinswoning vanuit huurdersperspectief niet ideaal. Mooier zou zijn als er nieuwbouw zou komen met betaalbare zelfstandige wooneenheden. Maar dat vraagt vaak veel tijd. Het is wel een onderwerp waar de gemeente met de woningcorporatie over nadent.

Hartelijk dank aan de ervaringsdeskundigen die hun verhaal wilden vertellen. We zijn er goed mee geholpen.

TIP: Bereid de vragen voor met de gasten. Denk aan een bloemetje of andere vorm van bedankje.

15. Reservering voor gezamenlijke kosten

Het delen van een huishouden brengt gezamenlijke kosten met zich mee. Deze moeten ook gezamenlijk gedragen worden. Het aanleggen van een 'huishoudpot' is daarom onderwerp van gesprek in ieder huis en onderdeel van de begeleiding door de zorgaanbieder.

Idealiter heeft ieder huis een eigen aparte huis-bankrekening. Dit blijkt de nodige haken en ogen te hebben. Een bankpas (betaal/spaarrekening) kan op naam van maximaal twee personen staan. Dat betekent dat:

- * Twee bewoners verantwoordelijk zijn voor een rekening (betaling-schulden etc.).
- * Verplichtstelling tot financiële inleg (boodschappen/onderhoud) kan niet.
- * De mensen zijn op persoonlijke titel verantwoordelijk en kunnen dus ook in de problemen raken met bijv. uitkerende instanties.

Het alternatief: het oprichten van een stichting heeft ook nadelen:

- * De kosten, zoals voor het oprichten en uitbesteden van vertegenwoordiging (accountant).
- * Vertegenwoordiging gaat op basis van vertrouwen. Bijvoorbeeld een familielid of betrokkene in het bestuur. Dit is prima, zolang het goed gaat. Maar het kan ook grote problemen geven.

Het advies van de bank is: 'Niet doen!'

Een ander alternatief is om dagelijks/wekelijks een inleg te doen in een 'huishoudpot' en op individueel niveau te sparen voor onderhoud.

Wanneer mensen moeite hebben met financiën blijft het advies om vrijwillige bewindvoering aan te vragen.

16. Mutaties in gedeelde woning

Bij het delen van een woning komt het uiteraard voor dat mensen vertrekken. Dan moet er gezocht worden naar een nieuwe bewoner. Het is goed om daar vooraf werkwijzen voor af te spreken. In Den Bosch hebben ze dat als volgt gedaan:

De zorgaanbieder en het sociaal wijkteam starten tegelijkertijd met zoeken naar nieuwe kandidaat-huurders bij mutaties. Daardoor gaat geen tijd verloren.

Het is belangrijk per organisatie één contactpersoon te hebben. Bij de zorgaanbieder is dat [naam], bij sociaal wijkteam is dat [teamleider]. De zorgaanbieder heeft eerste 'recht van voordracht'.

Wanneer de zorgaanbieder kiest voor de verhuur rechtstreeks door de woningcorporatie aan de bewoner, dan geldt het volgende:

- * Zorgaanbieder draagt er zorg voor dat (nieuwe) huurders, ook bij tussentijdse huur beëindigingen, voor woningen worden voorgedragen. Het dient hierbij te gaan om huurders binnen de doelgroep. Zorgaanbieder zal zich maximaal inspannen om zo spoedig mogelijk een binnen de doelgroep passende huurder voor te dragen.
- * Zorgaanbieder draagt het verhuurrisico (bestaande uit de maandelijkse huurprijs vermeerderd met de servicekosten) van een woning, wanneer de betreffende woning langer dan één maand onverhuurd is.
- * De woningcorporatie zal een huuropzegging onmiddellijk nadat zij daarmee bekend is geraakt doorgeven aan Zorgaanbieder.
- * Zorgaanbieder zal aan de huurders een passend zorgpakket aanbieden en aan blijven bieden en hieromtrent rechtstreeks met de huurders contracteren.

17. Lange termijn huisvesting

Naast het huisvesten van mensen in een groepswooning, als kortetermijnoplossing, blijft er behoefte aan een structurele oplossing voor mensen met psychische kwetsbaarheden.

Hierover gaat de wethouder in gesprek met de bestuurder van de corporatie. Idealiter komt er nieuwbouw met betaalbare zelfstandige wooneenheden.

Inventarisatie van de kwalitatieve woonwensen van cliënten, familie- en betrokkenen:

- * Kleine studiootjes / appartementen met eigen sanitair en keuken (rond de 45m²)
- * Betaalbaar = rond € 475 / rekening houden met grens huurtoeslag.
- * 15 woningen geclusterd, met gemeenschappelijke ruimte (koken, eten, gesprekken).
- * Voorkeur dichtbij voorzieningen omdat mensen minder mobiel zijn.

Movisie: kennis en aanpak van sociale vraagstukken

Movisie is hét landelijk kennisinstituut voor een samenhangende aanpak van sociale vraagstukken. Samen met de praktijk ontwikkelen we kennis over wat echt goed werkt en passen we die kennis toe. De unieke rol van Movisie is het versnellen van leerprocessen. We zijn alleen tevreden als we een duurzame positieve verandering voor mensen in een kwetsbare positie realiseren.

We ondersteunen en adviseren maatschappelijke organisaties, overheden, maatschappelijk betrokken bedrijven en burgerinitiatieven. Lokaal of landelijk, toegesneden op het vraagstuk en de organisatie. Zo kunnen deze organisaties en hun professionals hun werk voor de samenleving zo goed mogelijk doen.

Movisie staat voor een maatschappij waar iedereen op een gelijkwaardige manier kan deelnemen. Waarin ook mensen in kwetsbare posities, gezien en ondersteund worden.

Kijk voor meer informatie op www.movisie.nl.

Colofon

Auteurs: Ann Meijer met medewerking van Margit van der Meulen
Vormgeving & illustraties: Ontwerpburo Suggestie & illusie

April 2019

© Movisie

Ministerie van Volksgezondheid,
Welzijn en Sport

Deze publicatie is mede tot stand gekomen met subsidie van het Ministerie van VWS.